

❦ สุวิมล พิริยธนาลัย ❦
แรงใจของชุมชนประมงพื้นบ้านปัตตานี

สัมภาษณ์/เรียบเรียง : ดิษิลา พุทธสาระพันธ์

“

ปัญหาไม่ใช่เรื่องของภาษา เพราะทั้งหมดที่อยู่เหนือด้านของภาษามันอยู่ที่ใจ เราต้องเปิดใจให้เขาเห็นว่าเราจริงใจกับเขา

”

ลมร้อนของท้องทะเลริมอ่าวปัตตานี หอบไอแดดมาปะทะใบหน้าจมนร้อนวูบ ภาพสุด
ปลายตาที่ปรากฏเบื้องหน้าคือกลุ่มลูกหลานชาวประมงที่ส่งเสียงดังจอบเจมาแต่ไกล
ท่ามกลางกลุ่มเด็ก ๆ ผิวเกรียมแดด หญิงสาวผิวขาวคนหนึ่งกำลังยืนโดดเด่นอยู่ในวงล้อม
แม้รูปกายภายนอกและบุคลิกท่าทางจะทำให้เธอดูแตกต่างจากผู้คนในละแวกนี้ แต่สำเนียง
พูดภาษามาลายูที่ชัดเจนได้ทำให้ความแตกต่างภายนอกถูกมองข้ามไปจนเธอกลืนกลายเป็น
เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนประมงพื้นบ้านในจังหวัดปัตตานีแห่งนี้ได้อย่างแนบเนียน

ประสบการณ์ 17 ปีของการทำงานในพื้นที่แห่งนี้ได้ชักจูงให้เธอกลายเป็น
เรี่ยวแรงหลักที่เพิ่มความแข็งแกร่งให้ชุมชนประมงสามารถยืนอยู่ได้บนลำแข้งของตัวเอง
ด้วยการออกเรือหาปลาจากท้องทะเลที่เพิ่งฟื้นจากความเสื่อมโทรม เด็กแควนี้เรียกเธอ
สั้น ๆ จนติดปากว่า “อาจารย์เอ็บ” หรือชื่อเต็มว่า สุวิมล พิริยธนาลัย ผู้ประสานงาน
หน่วยสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นชุมชนประมงพื้นบ้าน

“ประมาณปี 35 เพิ่งจบจากคณะอักษรศาสตร์ จุฬาฯ ใหม่ ๆ ได้ตามพี่ ๆ มูลนิธิ
หยาดฝน ซึ่งเป็นกลุ่มเอ็นจีโอที่ทำงานฟื้นฟูชุมชนประมงและเคยทำงานร่วมกันที่จังหวัด
ตรังมาลงพื้นที่แถบนี้ ตอนมาใหม่ ๆ เหมือนตัวประหลาดเลยเพราะพูดภาษาเขาไม่ได้
เลย แต่พอได้ลงมาสัมผัสมากขึ้น เราก็รู้สึกרתเพราะว่ามันเกิดภาพเปรียบเทียบกับ
ชุมชนประมงพื้นบ้านที่ตรัง ที่นั่นถึงแม้จะเจอปัญหาใกล้เคียงกันคือ แหล่งทรัพยากร
เสื่อมโทรมทำมาหากินไม่ได้ ซึ่งเป็นปัญหาอดฮิตของชุมชนประมงทุกแห่ง แต่ความต่าง
ที่เรารับรู้ได้คือชาวบ้านที่ตรังเขาเจอปัญหาแต่เขายังมีความหวัง เพราะหนึ่ง เขามี
สมาคมหยาดฝน และสอง เขาสามารถสื่อสารกับเจ้าหน้าที่ของรัฐได้โดยตรงด้วย
ภาษาเดียวกัน คือ ภาษาใต้ แต่มาเจอที่นี่ เขาเจอปัญหาเหมือนกันก็จริง แต่ความรู้สึก
ของชาวบ้านกับรัฐเป็นคนละส่วนกัน ชาวบ้านไม่รู้ว่าจะจัดการกับปัญหาของเขาอย่างไร
และไม่รู้ว่าหน่วยงานรัฐที่ต้องช่วยแก้ปัญหานี้คือหน่วยงานไหน ทำให้ต้องจัดการกับ
ปัญหากันเอง บางทีจึงต้องตอบโต้ด้วยการใช้การขัดขืน เช่น การรวมตัวกันประท้วง
ต่อตํานัโครงการของรัฐ หรือปฏิเสธไม่เข้าร่วมประชุม เป็นต้น

“เวลาเจอคนแก่ หรือเด็ก ๆ แวดตาของพวกเขาคือเศร้า ๆ เพราะทุกคนเฝ้ารอว่า
ลูกหรือพ่อของเด็ก ๆ จะกลับจากทำงานที่มาเลเซียเอาเงินมาให้ไหม ไม่มีทางเลือกอื่นเลย

เพราะว่าทะเลเหมือนเป็นทุกอย่างในชีวิตเขา บัจฉัยสี่ล้านได้มาจากท้องทะเล ถ้าไม่มี สัตว์น้ำจากทะเล เขาก็ไม่รู้ว่าจะทำอะไร

แรงบันดาลใจในการลงพื้นที่ครั้งนั้นทำให้หญิงสาวจากเมืองกรุงคนนี้ตัดสินใจเข้ามาทำงานในพื้นที่ริมทะเลภาคใต้ที่เธอต้องเริ่มต้นเรียนรู้หลายอย่างในชีวิตใหม่ โดยเฉพาะภาษามลายู ซึ่งแตกต่างจากภาษาเดิมที่เคยใช้ แต่นั่นไม่ใช่ “ด่าน” ที่เป็นอุปสรรคใดๆ เลย เพราะเธอค้นพบว่า เหนือด้านของภาษา คือ “หัวใจที่เปิดกว้าง”

“การทำงานกับเขาในช่วงแรกๆ ก็ยากเหมือนกัน ปัญหาไม่ใช่เรื่องของภาษา เพราะทั้งหมดที่อยู่เหนือด้านของภาษา มันอยู่ที่ใจ เราต้องเปิดใจให้เขาเห็นว่าเราจริงใจกับเขา เราอยากให้เขาได้ดี เป็นต้นไม้ที่เติบโตขึ้น ความจำเป็นเรื่องภาษาเป็นเรื่องรอง แต่ความเข้าใจในชีวิตของเขามันเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อน เพราะบางทีถ้าเราเข้าไปแล้วเราไม่เข้าใจก็ยาก

“อย่างเคยได้ยินไหมหลายคนบอกว่า ชาวประมงซีเกียจ พอเริ่มต้นแบบนี้ค้นฟัง เขาก็สะอึกแล้ว แล้วถามว่าคุณรู้ไหมล่ะว่าทำไมเขาต้องนอนตอนกลางวัน รู้ไหมว่าเขาไม่ได้ทำงานตอนแปดโมงเช้าเลิกสี่โมงเย็นนะ จริงๆ เขาต้องไปวางอวนตั้งแต่เมื่อคืน กลับมาก็ตอนตีสี่ รุ่งเช้าแล้ว แต่พอราชการเข้ามาที่หมู่บ้านก็จะเห็นเขานอนเวลากลางวัน ซึ่งมันไม่ใช่เรื่องของกรซีเกียจ เราต้องเข้าใจในวิถีชีวิตของเขา แล้วเขาก็จะเปิดใจยอมรับเราได้มากขึ้น

“กลุ่มแรกต้องทำความเข้าใจก่อนเลยคือ กลุ่มผู้นำ กลุ่มนี้เราเข้มข้นมากใช้เวลา นานมาก เพราะหากเราผ่านตรงนี้ไปได้ก็ถือว่าเราผ่านด่านแรกนำไปสู่การแก้ปัญหาหลักของเขา โดยเฉพาะเรื่องทรัพยากรเสื่อมโทรม กลุ่มนี้เป็นพวก ‘หัวหน้าทะเลลงพื้น’ (วัฒนธรรมของคนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้จะเชื่อผู้นำของตนเองมาก—ผู้เขียน) เราทำยังไงก็ได้เพื่อแสดงให้เห็นว่าทำเพื่อปากท้องของพวกเขา เพื่อให้เขาดำรงชีวิตอยู่ได้ ด้วยการจับสัตว์น้ำ ซึ่งมันไม่ได้หมายความว่าให้เขาได้เงินอย่างเดียว แต่หมายถึงความภาคภูมิใจ ความมีศักดิ์ศรีที่จะยืนอยู่บนแผ่นดินของเขาเองด้วยเช่นกัน มันเป็นความภาคภูมิใจที่ไม่ต้องแบมือขอเงินสงเคราะห์จากกลุ่มไหน เขาแค่ต้องการให้ภาครัฐหันมาเหลียวแลเขา ส่งเสริมให้เขาจับสัตว์น้ำได้ ซึ่งการจับสัตว์น้ำเป็นตัวชี้วัดของเรื่องอื่นๆ

อีกหลาย ๆ ตัว

“หลังจากเราเข้าถึงกลุ่มผู้นำสำเร็จ เราก็เริ่มขยายงานไปทำกับกลุ่มสตรี และกลุ่มเด็ก แต่ในช่วงสี่ห้าปีนี่เราก็อทำงานยากเหมือนกัน เราเองก็กลัว ไม่ได้มีดีมนุษยมนา ไม่ได้กล้าหาญมาจากไหน ยิ่งคนรอบข้างแสดงอาการหวาดกลัวอยู่ตลอดเวลาที่ยิ่งกลัว แต่ก็พยายามกลับมาตั้งสติ คิดว่าขอให้ความดีของเราช่วยคุ้มครองตัวเอง ก็เลยทำงานต่อ แต่ก็พยายามไม่ประมาท คิดว่าการใช้ชีวิตอยู่ที่นั่นมันคุ้มอยู่อย่างหนึ่งนะ มันทำให้เราไม่เคยประมาทเลย เหมือนที่เราใช้ชีวิตไม่ให้มีวันพรุ่งนี้ ทุกอย่างก็เลยต้องทำเต็มที่ตลอดเลย ถ้าเราคิดอย่างนี้ เราก็มองไม่ต้องห่วง แค่คิดว่าฉันจะทำอะไรให้เขาอยู่ได้ และเขาจะต้องอยู่ดีขึ้น ทุกวันนี้ก็คิดว่าคุ้มแล้วที่ชีวิตหนึ่งได้ทำอะไรที่เห็นผลตรงนี้เลย เห็นว่าคุณภาพชีวิตของชาวบ้านดีขึ้น ถ้าเป็นอะไรไปเราก็คงโอเคแล้ว เพราะเราได้ใช้ชีวิตของตัวเองแล้ว

ตลอดเวลาที่สืบเจ็ดปีของการคลุกคลีในชุมชนประมงพื้นบ้านแห่งนี้ทำให้เรามองเห็นช่องโหว่ของวิธีการที่รัฐและนักวิชาการกำลังใช้แก้ปัญหาสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ว่า

“ตราบไตที่ยังแก้ปัญหาโดยใช้กำลังทหาร ปัญหาที่จะยังไม่ลดลง อันที่จริงแล้วการใช้กำลังเป็นสิ่งจำเป็น แต่ต้องไม่ใช่ทั้งหมด จำเป็นต้องดึงฐานมวลชนคนมุสลิมในพื้นที่ส่วนใหญ่มาร่วมด้วย ถามว่าการดึงฐานมวลชนทำได้หรือเปล่า หากถามราชการก็บอกว่าทำได้อยู่นะ แต่จริงๆ แล้วไม่รู้ชาวบ้านเขาต้องการหรือเปล่า เขาต้องการแค่ให้ดำรงชีวิตแบบพอกอยู่พอกกินเท่านั้น เจ้าหน้าที่รัฐก็มักบอกว่าทำหมดแล้ว

“นักวิชาการเองก็วิจัยอยู่นั้นแหละ เมื่อไหร่จะลงมือปฏิบัติเสียที งบประมาณลงมาเท่าไรแล้ว แต่ทำไมทุกวันนี้ชาวบ้านยังอยู่กับความหวาดกลัว ทำมาหากินไม่ได้เหมือนเดิม เราเข้าใจนะว่าความกลัวมันเป็นอุปสรรค แต่ถ้าท้าวัจัยแล้วไม่กล้าลงพื้นที่ องค์กรความรู้ที่ได้ก็จะสรุปแล้วนำไปสู่นโยบายที่ผิดเพี้ยน แม้จะมีความตั้งใจดี แต่อยากให้คุณน้อยว่า คุณกำลังทำให้พวกเขาเย็นอยู่ได้บนขาของตัวเองอย่างมีศักดิ์ศรีหรือไม่ ตอนนี้อยากให้เป็นว่าปัญหาสามจังหวัดภาคใต้มีชาวบ้านตาดำๆ เป็นเครื่องมือ เป็นหมากตัวหนึ่งของคนที่มาจากไหนก็ไม่รู้ มะรุมมะตุ้มกัน

“ทุกวันนี้จึงพยายามทำให้ชาวบ้านอยู่ได้ ส่งเสียให้เด็กที่ขาดโอกาสได้เรียนหนังสือทุกคนแล้วที่เราส่งให้เรียน โดยเอารายได้ของตัวเองเป็นหลัก แต่ก็ไม่ค่อยพอหรอก เลย

ต้องขอที่บ้านมาช่วยด้วย เพราะยุคปัจจุบันความรู้คืออำนาจ มันจะช่วยให้เขารู้ทันโลก

“ไม่เคยกำหนดกรอบตัวเองว่าจะทำงานไปถึงเมื่อไร ไม่อยากสร้างกรอบ ที่ผ่านมามีทำได้กว่า 30 ชุมชนแล้ว แต่ไม่ได้คิดว่าจะอยู่ที่นี้ตลอดไปหรอก เพราะถึงจุดหนึ่งเราเองก็ต้องปล่อยมือให้เขายืนด้วยตัวเอง เมื่อไหร่เขาไปได้ เราก็อาจจะสมควรแก่เวลา”

พูดจบอาจารย์เอ็บของเด็กๆ ก็ไม่แน่ใจว่า ความเห็นและความสั่นไหวของเธอต่อการแก้ปัญหาหน่วยงานรัฐ จะสร้างความไม่พอใจให้คนอื่นหรือไม่ แต่เสียงวิงวอนของชุมชนที่เธอได้รับรู้มาตลอด 17 ปี คือเสียงที่เธออยากสะท้อนไปยังทุกภาคส่วนของสังคมให้เข้ามาแก้ปัญหาอย่างจริงจัง

*** อาติละฮ์ ปาทาน ***
เส้นทางสายป่าวของเอกองค์อัลเลาะห์

สัมภาษณ์/เรียบเรียง : ดิชีลา พุทธสาระพันธ์

“

มันภูมิใจนะเหมือนเราเป็นฟันเฟืองตัวเล็กๆ ตัวหนึ่งที่จะช่วยเผยแพร่
คำสอนของท่าน เพราะพอเด็กพวกนี้โตขึ้น เขาก็จะเผยแพร่คำสอน
ต่อไป

”

ทุก ๆ เย็นหลังเลิกเรียน บ้านสองชั้นหลังเลิกข้างสถานีตำรวจภูธรอำเภอยะหา จังหวัดยะลา ซึ่งเป็นหนึ่งในสองอำเภอของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ยังถูกประกาศเคอร์ฟิว มีการรวมตัวของเด็ก ๆ กว่า 30 คนที่มุ่งมั่นมาเรียนการอ่านพระคัมภีร์อัลกุรอานในภาษาอาหรับ กับอาติละฮ์ ปาทาน ทูนิงมุสลิมที่ผันตัวเองจากแม่บ้านธรรมดา กลายมาเป็นมุสลิมมะห์สอนเด็ก ๆ ให้อ่านพระคัมภีร์อัลกุรอานโดยไม่มีค่าตอบแทนใด ๆ นอกจากการได้ทำหน้าที่ป่าวขององค์อัลเลาะห์ ช่วยสืบต่อความศรัทธาในศาสนาอิสลาม มายาวนานกว่า 23 ปี

“กะเห็นเด็ก ๆ แถวนี้อ่านแล้วก็ไปวิ่งเล่น ไม่มีอะไรทำ และกะเองก็เคยเป็นครูสอนอนุบาลมาก่อน แต่ได้ลาออกเมื่อท้องลูกคนแรก รวมทั้งเรียนจบ มศธ. ด้านพัฒนาการเด็กและครอบครัว อีกทั้งยังเคยทำกิจกรรมอบรมเยาวชนหลายครั้ง จึงรู้สึกอยากสอน และอีกอย่างสังคมก็ได้เปลี่ยนไป ถ้าเด็กไม่เริ่มอ่านอัลกุรอานก็จะไม่มีอะไรชำระจิตใจ อัลกุรอานคือคำพูดหรือพจนานุกรมของอัลเลาะห์หรือพระเจ้า เสมือนเป็นยา พอเด็กอ่านแล้วก็จะรู้สึกว่ารักอัลกุรอาน จึงอยากทำงานในแนวทางขององค์อัลเลาะห์ ถ่ายทอดความรู้ ก็เลยคุยกับแฟนกะว่าอยากเอาความรู้ที่เรียนมาสอนเด็ก เขาก็ตามใจกะ ตอนแรก ๆ ก็มีเด็กสี่ห้าคนเอง

“เราต้องสอนให้เขาอ่านภาษาอาหรับให้ออกก่อน กะจะเอาหลักสูตรการสอนอ่านอัลกุรอานแบบกีรออาตีมาสอน มันต่างจากการสอนแบบเก่า การสอนแบบนี้เป็นการอ่านเป็นประโยคไปเลย มีทั้งหมด 5 เล่ม จบหลักสูตรก็ใช้เวลาประมาณ 6 เดือน แต่ว่าเด็กบางคนถ้าไม่มาเรียนต่อเนื่องก็อาจนานกว่านั้น

“แต่ไม่ใช่ว่ากะจะสอนให้เขาอ่านอัลกุรอานได้อย่างเดียวนะ เราพยายามบอกความหมายเขาด้วย พออ่านถึงตรงนี้ก็บอกว่า หมายความว่าอย่างนี้นะ อัลเลาะห์ทรงหมายถึงอย่างนี้ ก็พยายามอธิบายให้เด็กที่กะสอนเข้าใจ สอนให้รู้ว่าเขาต้องใช้ชีวิตอย่างไร การทำความดีต้องเริ่มจากตัวเองก่อน และหากทำดีแล้วอัลเลาะห์ก็จะให้มาลาอิกัตเป็นคนจดบันทึกว่าเราทำอะไรบ้าง บันทึกทุกอย่าง ถ้าใครแก๊งเพื่อนใครร้ายกับเพื่อนก็จะถูกบันทึก เด็กรู้ว่าผลตอบแทนจะเป็นอย่างไร เขากลับมรภ จึงเชื่อในสิ่งที่เราสอน บางคนเขาเก่งสอนไม่นานก็อ่านได้แล้ว

“เวลากะเห็นเด็กเขาสำเร็จออกไป อ่านอัลกุรอานได้ โห้! ขอบคุณพระเจ้าเลย เพราะกะเองคงไม่มีความสามารถอะไรมากมายที่จะทำให้เด็กอ่านเก่ง แต่เป็นความพยายามของเด็กเอง หากเด็กมีความพยายาม อัลเลาะห์ก็จะประทานให้ มันภูมิใจนะ เหมือนเราเป็นฟันเฟืองตัวเล็กๆ ตัวหนึ่งที่จะช่วยเผยแพร่คำสอนของท่าน เพราะพอเด็กพวกนี้โตขึ้น เขาก็จะเผยแพร่คำสอนต่อไป สมมติว่าถ้าเราตายไปแล้ว เด็กๆ ก็ยังเอาคำสอนของเราไปสืบทอดต่อไปได้ ส่วนกะเองก็ถือว่าได้ทำหน้าที่ในฐานะเป็นประชาชาติของท่านแล้ว

“กะรู้สึกว่ายิ่งเราให้มากก็ยิ่งได้กลับคืนมามาก มันเหมือนบ่อน้ำ ถ้าเราปล่อยไว้เฉยๆ มันจะเป็นบ่อน้ำ น้ำเน่า แต่หากเราตักน้ำมาจากบ่อน้ำบ่อยๆ ก็จะกลายเป็นน้ำดี ถ้าเราปล่อยไว้เฉยๆ บ่อก็จะมีใบไม้ทับถม ก็กลายเป็นบ่อน้ำใช้ประโยชน์อะไรไม่ได้เลย พอเราให้อะไรออกไป อัลเลาะห์ก็จะตอบแทนมามากมายยิ่งกว่านั้นอีก”

อาติละฮ์กล่าวพร้อมรอยยิ้ม เมื่อได้เห็นเด็กๆ อ่านพระคัมภีร์อัลกุรอานได้ และผลผลิตแห่งความมุ่งมั่นนี้ยังช่วยต่อเติมให้การทำหน้าที่มุสลิมะห์ของเธอสมบูรณ์แบบ เธอจึงหวังจะใช้เวลาทุกวินาทีที่อยู่บนโลกสร้างประโยชน์สูงสุดให้คนอื่น ด้วยการเดินทางต่อไปในเส้นทางสายบ่าวขององค์อัลเลาะห์เพื่อสืบทอดความศรัทธาต่อศาสนาอิสลาม

“วันศุกร์กะก็จะตระเวนไปสอนคนแก่แถวๆ สะเตง เตาปูน กับเพื่อนๆ คนแก่บางคนเขาไม่ได้เรียนมาตั้งแต่เด็ก เวลาจะกลับไปเรียนใหม่เขาก็อาย แต่สอนคนแก่ง่ายตรงที่เขาทบทวนกันเองได้ ส่วนเด็กๆ เขาจะเรียนรู้ได้เร็วกว่า ในช่วงที่ประกาศเคอร์ฟิวนี้ ต้องปรับตารางการสอนบางเหมือนกัน นัดเด็กให้เร็วขึ้น เด็กๆ จะมาเรียนตั้งแต่ห้าโมงเย็น แต่คิดดูอีกทีก็ดีเหมือนกันนะ เด็กๆ ก็ได้ละมดมักริบไปด้วย เพราะเมื่อก่อนเขาจะมาเรียน 6 โมงบ้าง ทุ่มบ้าง แต่ตอนนี้สอนเร็วและต้องเลิกเร็ว พอเขามาอยู่กับเราในช่วงเวลาละมดพอดี เราก็จะให้เขาละมดไปเลย”

สำหรับอาติละฮ์แล้วเธอเห็นว่า เส้นทางที่เธอเลือกไม่ใช่เรื่องยากสำหรับหญิงมุสลิมคนอื่น ๆ หากอยากก้าวเดินตาม เพราะเธอยังคงทำหน้าที่ของสตรีในฐานะภรรยา แม่ และมุสลิมะห์ได้อย่างสมบูรณ์ “จริงๆ กะว่าผู้หญิงมุสลิมทุกคนก็ทำได้แบบกะ แต่ไม่ควรที่จะหยุดเรียนรู้ เพราะการเรียนมากๆ จะทำให้เรารู้ ไม่จำเป็นว่าต้องไปสอนคนข้างนอก

หรรอก คนที่เป็นแม่มีบทบาทมากที่สุดในบ้าน หน้าที่แรกคือต้องสอนลูก เพราะฉะนั้น ผู้หญิงต้องมีความรู้ด้วย ถ้าไม่มีความรู้แล้วจะสอนอะไรได้ และผู้หญิงมุสลิมก็ต้องเข้าใจ บทบาทของมุสลิมะห์ด้วยว่าต้องทำอะไร แต่เหนือสิ่งอื่นใดก็อย่าลืมหน้าที่แม่บ้านที่ต้อง ดูแลให้สมบูรณ์ด้วย หน้าที่มันหยุดไม่ได้หรรอก ไม่ว่าเหตุการณ์จะจบหรือไม่ ก็คงต้อง ทำต่อไป ก็ทำอย่างนี้มาเกือบ 23 ปีแล้ว ก็เองเดินมาได้ถึงตรงนี้ก็ไม่ว่าจะบรรยายยังงั ้มันภูมิใจมาก อยากทำหน้าที่นี้ตลอดไป จนกว่าจะจำความอะไรไม่ได้”

❦ เลขา เก๋ยงเกลา ❦

พิราบขาวในดินแดนปลายด้ามขวาน

สัมภาษณ์/เรียบเรียง : ดิษิลา พุทธสาระพันธ์

“

เราสงสัยว่าทำไมมุสลิมต้องปฏิบัติอย่างนี้...จึงเริ่มค้นคว้าเอง และ
ถามผู้รู้มากขึ้น...เห็นว่าเป็นหลักการที่ดีมากอยากปฏิบัติ

”

❖ จะสัมภาษณ์เธอ จีนจิ้ง เคยแต่สัมภาษณ์คนอื่นแต่ไม่เคยถูกสัมภาษณ์เลย”

เป็นความกังวลของ เลย์ หรือ เลขา เกลี้ยงเกลา นักข่าวสาวประจำศูนย์ข่าวอิศรา ที่คนเสขข่าวสถานการณ์ชายแดนภาคใต้คุ้นชินกันดี ด้วยวิธีการนำเสนอแบบเจาะลึก ทุกแง่มุมของชุมชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ถ่ายทอดผ่านสำนวนภาษาที่แตกต่าง ลุ่มลึก และเร้าอารมณ์คนอ่านให้คล้อยตาม ทำให้ผลงานของเธอมิเสงห์และโดดเด่นในสายตาผู้อ่าน

“ก่อนจะมาเป็นนักข่าวศูนย์ข่าวอิศราเคยทำนิตยสารของตัวเอง ชื่อ ‘อันนาส’ เป็นนิตยสารรายเดือน มีคนทำงานแค่สามคน เราเป็นคนเขียน หาข้อมูล มีน้องอีกสองคน ช่วยทำการตลาดและโฆษณา เนื้อหาเกี่ยวข้องกับคนมุสลิม แต่เปิดได้ไม่นานเพราะหนังสือต้องพึ่งโฆษณาจึงทำงานลำบาก ในที่สุดต้องปิดตัวลง จึงคิดกลับมาหางานทำที่บ้านดีกว่า แต่ก่อนจะกลับบ้านที่นครศรีธรรมราช มาหาเพื่อนที่สามจังหวัดภาคใต้ พอรู้ว่าเขาเปิดศูนย์ข่าวอิศรา แล้วเราก็ชอบซิดๆ เขียนๆ เลยสมัครดู ตอนแรกไม่คิดว่าจะได้เงิน แค่อยากทำ แต่เขามีค่าตอบแทนให้ เราคิดว่าดีเหมือนกันจะได้มีทุนไว้ทำงานต่อ”

ไม่ใช่เพียงแค่เลขาจะต้องปรับตัวกับเส้นทางชีวิตที่เริ่มเปลี่ยนแปลงเมื่อมาทำหน้าที่สื่อในพื้นที่ความขัดแย้ง หรือต้องปรับตัวกับการใช้ชีวิตในภูมิสำเนาใหม่ที่ไม่คุ้นเคย แต่การปรับตัวครั้งใหญ่ในชีวิตก็เกิดขึ้น เมื่อหญิงไทยพุทธคนนี้ เลือกที่จะรับศาสนาอิสลามมาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต เพียงแค่ต้องการตอบใจത്യในใจที่ว่า ศาสนาอิสลามที่แท้จริงคืออะไร

“เราเป็นคนขี้สงสัย สงสัยว่าเพื่อนเราที่เป็นคนมุสลิม ทำไมเมื่อเขาอยู่กับเรา เขาเฮฮา แต่พอกลับบ้านเขาเป็นอีกแบบหนึ่ง สงสัยว่าทำไมมุสลิมต้องปฏิบัติอย่างนี้ ถามคนมุสลิมหลายๆ คน บางคนก็ตอบไม่ได้ จึงเริ่มค้นคว้าเอง และถามผู้รู้มากขึ้น เมื่อได้ถาม ได้รู้มากขึ้น ก็เห็นว่าเป็นหลักการที่ดีมากอยากปฏิบัติ เลยลองฝึกถือศีลอด ไม่กินหมู เวลาที่ปฏิบัติก็ไม่ได้รู้สึกฝืนตัวเอง และอีกอย่างมีคุณตาที่เคยสอนมาตั้งแต่เด็กๆ ว่าความดีความชั่วเป็นเรื่องพื้นฐานของทุกศาสนา และทุกศาสนาก็อยากให้คนของตัวเองเป็นคนดี แต่พุทธกับอิสลามจะมีวิธีปฏิบัติปลีกย่อยต่างกันไป ถ้าบังคับตัวเองให้ดำเนินไปตามคำสอนได้ ชีวิตคุณก็จะดีขึ้นไม่ว่านับถือศาสนาไหน

“กลัวเหมือนกันว่าครอบครัวจะไม่เข้าใจ เลยลองถามแม่กับพ่อว่า ถ้าวันหนึ่งเราเข้าอิสลามเขาจะว่าไง พ่อแม่คิดว่าเราพูดเล่น เพราะเป็นคนชอบพูดเล่นบ่อยๆ แต่เมื่อกลับไปกรุงเทพฯก็ตัดสินใจว่าจะเข้าพิธีรับศาสนาอิสลาม เลยเดินไปบ้านผู้นำศาสนาให้เขาทำพิธีให้ หลังจากนั้นเรากลับไปบ้านที่นครศรีธรรมราช แต่ก็ยังไม่กล้าบอกพ่อแม่เพราะยังไม่ได้บอกที่บ้านว่าเราเข้าอิสลามแล้ว ยังห่วงความรู้สึกของครอบครัว แต่เขาก็เริ่มสังเกตว่าเราไม่เหมือนเดิม พอเขาถาม เราก็บอกความจริง พ่อแม่บอกว่าไม่เป็นไร ถ้าคิดว่าสิ่งที่ทำคือสิ่งที่ดีก็ทำไป แต่ทั้งสองฝ่ายก็พยายามปรับตัวเข้าหากัน โชคดีที่ท่านเข้าใจ

“หลังจากเข้าอิสลามแล้วต้องระวังตัวมากขึ้น ทั้งการใช้ชีวิต การพูดจา หรือการวางตัว เมื่อก่อนเราเคยไปช่วยน้องชายที่เปิดร้านขายอาหารกลางคืน ขายเหล้า แต่ตอนนี้บอกเขาว่าพี่ไปช่วยไม่ได้แล้วนะ มันผิด แต่หากจะให้ช่วยทำบุญซีให้ก็ได้ หรือเวลาเราไปทำข่าว เราต้องพบคนมากมายก็ต้องวางตัวให้ดี ต้องรู้ว่าควรแสดงออกกับผู้ชายอย่างไร ผู้หญิงอย่างไร ผู้หญิงมุสลิมการวางตัวเป็นเรื่องใหญ่มาก เมื่อก่อนเราไม่ต้องคิดมาก ไม่ต้องเรียบร้อยมาก แต่เราเข้าอิสลามแล้วก็ต้องให้เกียรติผ้าที่คลุมเราอยู่ เมื่อก่อนเจอเพื่อนกอดคอกันได้ แต่ตอนนี้ต้องระวัง ยิ่งถ้ามีครอบครัวมีลูกมีเต้า ยิ่งต้องระวังมากขึ้น”

แม้หลายคนจะมองว่าการเปลี่ยนมานับถือศาสนาอิสลามอาจช่วยให้การทำงานสื่อในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ง่ายขึ้น เพราะคนส่วนใหญ่ที่นับถือศาสนาเดียวกับเธอ แต่สำหรับเธอแล้วการทำหน้าที่สื่อท่ามกลางความขัดแย้ง ไม่ว่าจะศรัทธาในศาสนาใดก็มีความเสี่ยงไม่ต่างกัน

“กลัวนะเวลาออกไปทำงาน เพราะเราไม่รู้วาระยะทางที่เราไปมันจะเป็นอย่างไร บางทีเราติดต่อแหล่งข่าวแล้ว แต่ก็ไม่มีใครรับประกันให้เราได้ว่าเราจะปลอดภัยร้อยเปอร์เซ็นต์ มันจึงขึ้นอยู่กับว่าเราจะจัดการมันอย่างไร ก็ต้องวางแผนเป็นครั้งๆ ไปก่อนออกไปทำงานทุกวันเราก็จะขอคูอาร์ ขอให้พระองค์คุ้มครองทำงานให้สำเร็จ ให้เจอสิ่งที่ดี ขอทุกครั้งเลย

“สื่ออย่างเรามักถูกตำหนิเสมอจากทุกฝ่ายนั่นแหละ โดนหมด ตั้งแต่ผู้ว่า ทหาร ชาวบ้าน โดนทุกด้าน แต่ชาวบ้านอาจโดนน้อยสุด เพราะชาวบ้านอยากให้อخبارจริงๆ

ความเดือดร้อนจริงๆ เราว่าทุกฝ่ายนั้นแหละที่กำลังใช้สื่อเป็นเครื่องมือ และมันก็ขึ้นอยู่กับว่าสื่อคนนั้นเขาจะตกหลุมพรางคนที่ให้ข่าวแค่ไหน เวลาได้ข้อมูลมาเราจึงต้องกรองและพยายามเปิดพื้นที่ให้ทุกคน แต่ก็ยอมรับว่าสื่อเองน่าจะทำหน้าที่ได้ดีกว่านี้ ถ้าไม่ต้องแข่งขันเรื่องเวลา ได้มีเวลาพูดคุยกับคนหลายๆ ส่วนในสังคม เรื่องที่น่าเสนอออกมาจะได้ดีกว่านี้

“แต่เราเป็นสื่อในพื้นที่แบบนี้ บางทีเราก็ต้องทำหน้าที่มากกว่าจะสื่อสารออกไปอย่างเดียว บางครั้งก็อดไม่ได้ที่จะหาทางช่วยเหลือ โดยเฉพาะคนที่ลำบาก ยกตัวอย่างเคสหนึ่งเป็นครอบครัวที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ยิงในมัสยิดกรือเซะ เราไปทำข่าวภรรยาของคนที่ถูกยิงตายมีลูกหลายคน แต่ตอนเราไปมีลูกคนโตและคนกลาง คนโตเขาสอบได้ที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี แต่เขาไม่มีเงิน ทั้งบ้านมีแค่พื้นเดียว เราชวนเขากินข้าวจะเลี้ยงแต่เขาไม่ยอม แต่พอเราออกมาจากบ้าน ก็รู้ว่าเขามาซื้อข้าวยาห่อเดียว กินกันสองคนพี่น้อง และบังเอิญว่าเรามีเพื่อนทำงานเกี่ยวกับทุนการศึกษาของเหยื่อจากเหตุการณ์เลยถามเขาว่าพอจะเหลือทุนไหม อยากให้น้องคนนี้ได้เรียนต่อ ตอนนั้นไม่คิดว่าจะได้หรอก เพราะทุนมีจำกัด แต่หลังจากนั้นไม่กี่วันเราไปทำข่าวมอบเงินเยียวยา น้องเขามารับด้วย เขาเดินมาหาเราแล้วบอกว่า ‘พี่หนูได้รับด้วย’ น้ำตาของเราซึมเลย ดีใจแทนเขาด้วย”

“เราโชคดีที่ได้ลงไปสัมผัสกับปัญหา สัมผัสกับชาวบ้านโดยตรง แต่เข้าใจไหมว่าบางทีเราก็ทำได้แค่เอาข่าวมา เอาข้อมูลมาเผยแพร่ แต่เมื่อเราออกมาจากพื้นที่ ความจริงและปัญหาที่เขาเจอมันยังอยู่ ถ้ารัฐยังทำความจริงหลายๆ เรื่องที่มันคลุมเครือให้โปร่งใสไม่ได้ มันก็ยังยากที่จะหวังให้เหตุการณ์ยุติลงเร็วๆ นี้ ถามว่าแนวทางแก้ปัญหาของรัฐที่เรามองเห็นมีอะไรบ้าง เท่าที่อยู่มาสามปี เราเห็นแค่การสัมมนา ก็คิดนะว่าสัมมนาแล้วมันให้อะไรมาไปกว่าการได้ให้ชาวบ้านรู้จักกับห้องแอร์ ลิฟท์ เบี้ยประชุม หรือค่าเดินทาง แล้วเขาได้อะไรกลับไปบ้าง บางครั้งก็มานั่งหลับ นำเสียดายเงินส่วนนั้น”

แม้ว่าตลอดสามปีที่ผ่านมาจะมีบทความหลายร้อยชิ้นที่เลขาจรดปากกาเขียน เพื่อนำความจริงสู่สายตาของผู้อ่าน แต่เธอเห็นว่า การทำหน้าที่สื่อของเธอยังไม่สมบูรณ์พอ เพราะยังมีเรื่องราวอีกมากมายที่ยังไม่ถูกนำเสนอ หน้าทีนกริพราบบขาในดินแดนปลาย

ด้ามขวานจึงยังไม่จบสิ้น และอาจต้องทำต่อไปจนกว่าจะไม่มีเรี่ยวแรงพอที่จะจับปากกาเขียน

“งานนี้มันไม่เกี่ยวกับเงินเลย แต่ที่ได้คือประสบการณ์ชีวิต น้อยคนที่จะมีโอกาสเหมือนเรา ถามว่าผลตอบแทนที่ทำมาสามสี่ปีได้อะไรบ้าง เงินก็แค่พออยู่พอกิน ตำแหน่งเราก็ไม่ยกได้ เราเป็นคนประเภทใช้ชีวิตแบบไม่เคยทุกข์เพราะรอหรือคาดหวังอะไร เราจัดการกับขนาดของตัวเองแต่จะไม่กังวลมากไป เพราะถ้าเราคิดไว้ชะทุกเรื่อง ตั้งความหวังทุกเรื่อง เราคิดว่าเราต้องได้ หากเกิดไม่ได้ขึ้นมา เราก็จะท้อเอง แต่ถ้าเราไม่คิด เวลาล้มเราก็จะไม่ท้อหนัก วันนี้จึงคิดแค่จะทำยังไงให้ได้ทำงานที่ตัวเองรัก เหมือนที่ทำอยู่ทุกวันนี้ และก็คิดว่าเราจะทำอย่างนี้ไปจนกว่าเราเองจะทำไม่ไหว”

*** พรพิชญ์ พัฒนกุลเลิศ ***
สส. หญิงหนึ่งเดียวในพื้นที่ความขัดแย้ง

สัมภาษณ์/เรียบเรียง : ดิชาลา พุทธสาระพันธ์

“

ฝ่ายตรงกันข้ามปล่อยข่าวว่า อย่าเลือกผู้หญิงเพราะมันบาป... จึง
แพ้เลือกตั้ง แต่ก็ไม่ท้อนะ ลงสมัครอีกครั้งหนึ่ง ตอนนั้นตั้งใจว่าเอา
ความจริงใจเข้าแลกกับอำนาจเงิน

”

หากย้อนไปเมื่อห้าสิบปีก่อนคงไม่ใช่เรื่องง่ายนักที่เด็กหญิงมุสลิมจากหมู่บ้านเล็กๆ ในอำเภอบาเจาะ จังหวัดนราธิวาส จะก้าวขึ้นมาเป็นผู้หญิงแถวหน้าในฐานะแพทย์และ สส. หญิงหนึ่งเดียวในพื้นที่ความขัดแย้งทุกวันนี้ เพราะความเชื่อที่ว่า ผู้หญิงควรทำหน้าที่ภรรยา แม่ของลูก ดูแลบ้าน และไม่ต้องเรียนสูง รวมถึงอุปสรรคขวากหนามมากมายบนถนนการเมือง โดยเฉพาะการถูกโจมตีในประเด็น “การเลือกผู้หญิงเป็นบাপ” แต่เธอ...พรพิชญ์ พัฒนกุลเลิศ อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เขต 1 จังหวัดนราธิวาส จากพรรคประชาธิปัตย์ก็สามารถพิสูจน์ให้ทุกคนรู้ว่า ผู้หญิงมุสลิมสามารถทำสิ่งเหล่านี้ได้เช่นกัน

“ชาวบ้านเห็นว่าหมอทำงานเพื่อสังคมมาตลอด อย่างการเปิดคลินิกถ้าเป็นคนแก่คนพิการก็ไม่เก็บค่ารักษา แต่ที่ทำมาทั้งหมดไม่ได้หวังผลทางการเมือง เพราะไม่เคยคิดว่าจะมาทำงานการเมือง แต่เพราะงานที่ทำอยู่เดิมคือการดูแลคนป่วยติดเตียงเสพติด ต้องเจอกับปัญหาหลายอย่างที่ทำงานไม่คุ้มหน้า คิดว่าการทำงานการเมืองน่าจะช่วยให้งานของเราล่องตัวขึ้น จึงลองสมัครเป็น สท. (สมาชิกสภาเทศบาล) ครั้งแรกประมาณปี 33 ตอนนั้นหาเสียงไม่ค่อยเป็น ใช้วิธีเคาะประตูบ้านขอคะแนนเสียง แต่ลึกๆ ก็ไม่คิดว่าจะได้ เพราะเราเป็นผู้หญิงมุสลิม การมีบทบาททางการเมืองมันยาก แต่สุดท้ายหมอได้รับเลือกคนเดียวในกลุ่มก็เลยต้องทำหน้าที่ฝ่ายค้าน

“ช่วง รสช. พรรคประชาธิปัตย์ติดต่อขอให้ลงสมัคร สส. คิดอยู่นานเหมือนกัน แต่คิดว่าถ้าได้ทำงานระดับประเทศ ก็คงมีปากมีเสียงในหลายเรื่องและคงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้มากกว่านี้ จึงลงสมัครครั้งแรกปี 35 แต่เราเป็นมือใหม่ ไม่เคยเจอการเมืองระดับนี้ ฝ่ายตรงกันข้ามปล่อยข่าวว่า ‘อย่าเลือกผู้หญิงเพราะมันบাপ’ หลายคนที่ไม่เข้าใจก็เลยเชื่อ เราเองก็ลงไปชี้แจงไม่ได้ทุกคน จึงแพ้เลือกตั้ง แต่ก็ไม่ท้อนะ ลงสมัครอีกครั้งหนึ่ง ตอนนั้นตั้งใจว่าเอาความจริงใจเข้าแลกกับอำนาจเงิน ชีรดจรรย์ยาน และเคาะประตูบ้านหาเสียงทุกวัน ชาวบ้านเห็นแล้วสงสาร สุดท้ายก็ได้รับเลือกเป็น สส. หญิงคนแรก

“การที่เรามาอยู่แถวหน้าได้ สาเหตุหนึ่งคือการศึกษา หมอคงสมัครเป็นผู้แทนไม่ได้หากไม่จบปริญญาตรีเมื่อสี่สิบหรือห้าสิบปีก่อน ผู้หญิงในสังคมมุสลิมที่จะได้เรียนหนังสือสูงๆ

เป็นเรื่องยาก คนอื่นๆ ก็ไม่คิดเหมือนกันว่า เด็กผู้หญิงคนหนึ่งที่น่าบ๊อศาสนาอิสลาม จะเรียนหนังสือได้สูงอย่างนี้ มันไม่ค่อยมี หมออาจจะเป็นหมอหญิงคนแรกๆ ในพื้นที่เลย ที่เป็นมุสลิม

“หมอโชคดีที่เป็นลูกครู เลยได้เรียนหนังสือ ถ้าถามว่าสังคมมุสลิมไม่ให้ผู้หญิงเรียนหนังสือหรือเปล่า ก็ไม่เชิงนะ เพราะตามหลักการของศาสนาอิสลามแล้ว การศึกษาเป็นหน้าที่ ไม่ว่าจะหญิงหรือชายก็ต้องเรียน แต่บางทีสังคมหรือความเชื่อบางอย่างมันก็ปิดเบือน หรือเข้าใจไม่ถูกต้องทำให้ผู้หญิงเสียโอกาสหลายอย่าง หมอว่าไม่ใช่สังคมมุสลิมอย่างเดียวหรอก สังคมพุทธก็เหมือนกัน สมัยก่อนผู้หญิงก็ไม่สามารถไปโรงเรียนวัดได้ มีแต่เด็กผู้ชาย ยิ่งครอบครัวที่ยากจนเด็กผู้หญิงก็ต้องเสียสละให้พี่น้องที่เป็นผู้ชายก่อน สังคมมุสลิมก็เช่นกัน ศาสดายังเคยตรัสเลยว่า แม้ความรู้อยู่ไกลถึงเมืองจีนก็ต้องไป แต่ทุกสังคมชายเป็นใหญ่ ชายมาก่อน ผู้หญิงเอาไว้ทีหลัง

“หมอเกิดที่บาเจาะเป็นพื้นสีแดง สมัยนั้นก็มีความรุนแรงนะ มีโจร มีขโมย เห็นอยู่เรื่อยๆ ว่าคนโน้นคนนี้ถูกยิงตาย เพราะบ้านที่หมออยู่ใกล้น้ำตกบาโจ เทือกเขาบูโด เวลาใครถูกกล่าวหาว่าแบ่งแยกดินแดน หรือมีส่วนเกี่ยวข้องก็就会被จับถูกยิงบ้างถ้าต่อสู้ คนเฒ่าคนแก่จึงมักจับให้ผู้หญิงแต่งงานเร็วๆ จะได้มีคนดูแล บางคนหายไปด้วยกันวันสองวันก็ถูกจับแต่งงานแล้ว เราก็กลัวเหมือนกัน ยิ่งเห็นเพื่อนหลายคนถูกจับแต่งงานก็กลัวว่า พ่อแม่จะจับฉันแต่งงานตั้งแต่เล็กหรือเปล่า แต่โชคดีที่หลังจากนั้นเราก็ตายจากบาเจาะมาอยู่ที่ตากใบ ขยับเข้าเมืองมาหน่อย ความคิดและสิ่งแวดล้อมก็เปลี่ยนไป”

นอกเหนือจากบทบาทตัวแทนชาวบ้าน เป็นปากเป็นเสียงในเวทีการเมืองระดับประเทศแล้ว พรพิชญ์ยังทำหน้าที่เป็นกุมารแพทย์ ดูแลสุขภาพของแม่และเด็กในโรงพยาบาลนราธิวาสราชนครินทร์ แม้ว่าการทำงานตลอดห้าปีจะถูกจำกัดด้วยเหตุความไม่สงบ แต่ไม่เคยมีสักครั้งที่พรพิชญ์จะยอมให้ความย่อท้ออย่างกลายเข้ามา ในความรู้สึก ตรงกันข้ามกลับพยายามทุกวิถีทางที่จะรักษาคนป่วยให้มีลมหายใจต่อไป

“เหตุความรุนแรงและความไม่ปลอดภัยทำให้เรามีปัญหาเรื่องการส่งต่อคนไข้ โดยเฉพาะเวลากลางคืน ศักยภาพของเราไม่พอที่จะสร้างความปลอดภัยให้กับตัวเองและคนไข้ ปัญหานี้ทำให้เรามานั่งคิดกับผู้บริหารว่าจะทำอย่างไร เลยคิดว่าถ้าส่งต่อไม่ได้

เราก็ต้องทำให้โรงพยาบาลของเราดูแลคนไข้ให้ครบวงจรไปเลย ประกอบกับโรงพยาบาลที่หมออยู่เพิ่งถูกประเมินให้เป็นโรงพยาบาลศูนย์ในอนาคต ทำให้อุปกรณ์เครื่องมือทุกอย่างมารวมกันที่นี่ โอกาสรอดของคนไข้จึงสูงขึ้นไปด้วย

“ต้องเข้าใจว่าชีวิตทุกคนมีค่า บางทีหมอ พยาบาล เจ้าหน้าที่อนามัย หรือ อสม. จะให้ลงในพื้นที่เพื่อให้ความรู้ในการดูแลสุขภาพ ซึ่งเป็น प्रकारแรกๆ ที่จะป้องกันไม่ให้เกิดโรคมั่นก็ยาก เขามีสิทธิกลัว เห็นไหมว่าบางอนามัยต้องปิดตัวลงไป คนไข้บางคนที่ต้องให้วัคซีนก็ต้องหยุดให้ไปเลย แต่ถามว่าเราจะหยุดทำงานตรงนั้นหรือเปล่า เราก็ไม่หยุด อาจจะไม่กล้าเข้าไปในบางพื้นที่ แต่อีกหลายหมู่บ้านเรายังทำอยู่ เราพยายามให้ความรู้เขาดูแลสุขภาพตัวเอง

“ปัญหาขาดแคลนแพทย์ และพยาบาล เราพยายามพัฒนาคนของเราด้วยเช่นกัน อย่างกระทรวงสาธารณสุขเปิดรับคนจากพื้นที่นี้ไปเรียนหมอจังหวัดละ 10 คนต่อปี รวมสามจังหวัดก็สามสิบคน เรามีโครงการว่าครบ 9 ปีจะมีหมอ 270 คนเรียนจบ และคงเพียงพอที่จะดูแลคนไข้ นอกจากนี้เรายังส่งนักเรียนพยาบาลไปเรียนด้วยเหมือนกัน แต่ห้าปีเราก็ผลิตพยาบาลได้จำนวนมากแล้ว

“เรื่องที่หมอยังเป็นห่วงมาก และดูเหมือนจะเป็นผลพวงจากเหตุความไม่สงบก็คือ ยาเสพติด การแก้ปัญหานี้เป็นเรื่องระดับชาติ หมอเองพยายามผลักดัน พรบ. พื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด กว่าจะแก้กฎหมายได้ยากมาก เพิ่งสำเร็จสมัยคุณทักษิณสามฉบับ ทั้งเรื่องการปราบปราม และ พรบ. ยาเสพติด ที่ฟวงเอาเรื่องฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดเข้าไปด้วย การแก้กฎหมายสักฉบับในบ้านเรามันยาก อาจเพราะสภาพของการเป็นประชาธิปไตยด้วย ถ้าไม่ใช่ความตั้งใจของรัฐบาลชุดไหน กฎหมายประเภทนี้จะไม่ได้รับความสนใจ เพราะมันเหมือนไม่ให้โทษให้คุณมากนัก ถามว่าปัญหายาเสพติดโยงใยถึงปัญหาภาคใต้เนะ มันไม่ใช่เรื่องแบ่งแยกดินแดนเพียงอย่างเดียวหรอก ไม่งั้นเราคงไม่เจอเงินของผู้ค้ายาในท่อพีวีซีที่ฝังใต้ดินที่ตำบลมูโนะ อำเภอสุโขงโก-ลก กว่า 30 ล้านบาทหรอก มันเป็นเงินยาเสพติดไม่ใช่หรือ”

แม้วันนี้สังคมจะเปิดโอกาสให้ผู้หญิงก้าวมาอยู่แถวหน้ามากขึ้น แต่สำหรับพรพิชญ์แล้ว บทบาทสำคัญในตำแหน่งสูงๆ ยังปิดกั้นสำหรับสตรี การต่อสู้บนเส้นทางสิทธิของ

ผู้หญิงจึงต้องขับเคลื่อนต่อไป

“เดี๋ยวนี้เด็กผู้หญิงเขาเรียนหนังสือกันมากขึ้น พอโลกและสังคมเปิด สังเกตไหม ว่าผู้หญิงจะอยู่ในทุกสาขาอาชีพ สมัยหมอบเป็นหมอใหม่ๆ ใน 100 คนจะมีหมอผู้หญิงแค่ 10 คน แต่เดี๋ยวนี้มีผู้หญิง 70 คน มีผู้ชายแค่ 30 คน อาจจะเป็นเพราะผู้ชายมัวแต่ชน ส่วนใหญ่ไม่ตั้งใจอ่านหนังสือ แต่เด็กผู้หญิงถูกเลี้ยงดูให้เรียบร้อยกว่า ไม่ค่อยเกเร โอกาสสอบเข้ามหาวิทยาลัยได้จึงเยอะกว่า ทำให้ผู้หญิงเข้าไปอยู่ในทุกสาขาอาชีพ แม้แต่ผู้พิพากษา หรือในกระบวนการยุติธรรม เมื่อก่อนผู้พิพากษาน้อยมาก

“แม้ว่าสังคมจะเปิดเสรี แต่การที่ผู้หญิงจะก้าวไปอยู่แนวหน้าในฐานะผู้บริหารก็ยังมีน้อย ส่วนใหญ่ผู้หญิงมักอยู่ในภาคปฏิบัติ เหมือนหน่วยงานของหมอบเองมีผู้หญิงมากก็จริง แต่ส่วนใหญ่ก็เป็นคนปฏิบัติ หัวหน้าก็ยังเป็นผู้ชายทำให้ผู้หญิงอย่างเราต้องต่อสู้กันต่อไป”

*** ครูอำภร ทองบัว ***
มือที่ต้องจับปืนของเรือจ้าง

สัมภาษณ์/เรียบเรียง : ดิษิลา พุทธสาระพันธ์

“

ถ้าเหตุการณ์ยังเป็นอย่างนี้เราก็จะยังอยู่ แต่ถ้าเหตุการณ์ดีขึ้นก็จะลา
ออกไปทำอะไรที่อยากทำ...คิดว่าถ้าเกิดอะไรขึ้นกับครูในโรงเรียน เรา
ขอเป็นคนแรกที่ต้องตาย

”

❖ ชีวิตเราไม่เคยคิดว่าจะต้องมาจับปืน เพราะจับซอร์คมาตลอดชีวิต ไม่ใช่จับปืนเพื่อต่อสู้ แต่จับเพื่อป้องกันตัวเองและคนที่เรารัก”

ไม่ใช่เรื่องง่ายที่เรือจ้างวัย 43 ปีอย่างครูอำภร ทองบัว ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านดอนนา โรงเรียนประถมศึกษาเล็กๆ ที่ฝั่งตัวกลางทุ่งนาในตำบลบางเขา อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี ซึ่งตลอดชีวิตคุ้นชินเพียงการจับซอร์คเขียนกระดานดำ แต่สองมือเดียวกันต้องหันมาถือปืนเพื่อเอาตัวรอดในวันนี้ หลังโรงเรียนของครูอำภรตกเป็นเหยื่อสถานการณ์ความไม่สงบซ้ำแล้วซ้ำเล่า ทั้งการถูกลอบวางเพลิงถึงสองครั้ง การโปรยตะปูเรือใบปิดล้อมเส้นทางเข้าออก การลอบวางระเบิดเจ้าหน้าที่ชุดดูแลครู หรือแม้แต่การเข้ามาทุบทำลายท่อน้ำดื่ม พันสีข้อความข่มขู่บนอาคารเรียน หรือใช้ยาเบื่อปลาที่เด็กๆ เลี้ยงไว้ในบ่อ ทั้งหมดก็เพื่อกดดันให้ครูหวาดกลัวและลาออก แต่ความหวาดหวั่นที่คนกลุ่มนี้พยายามสร้างไม่ได้บั่นทอนหัวใจที่เข้มแข็งของผู้หญิงร่างเล็กๆ แต่หัวใจใหญ่ออย่างครูอำภรได้เลย บ้านหลังที่สองของเด็กๆ หลังนี้จึงไม่เคยร้างครู

“เราพึ่งตัวเอง ทุกวันนี้ความกลัวมันลดน้อยลงแล้ว อาจเป็นเพราะความผิดปกติ มันกลายเป็นความปกติไปแล้วในชีวิต มันก็เลยเฉยๆ กับเหตุการณ์จนกลายเป็นความชินชาชิน ทุกวันนี้คิดแค่อย่าให้ครูที่เราดูแลเป็นอะไร ถ้ามีอะไรก็ให้ตั้งสติ อย่างปีที่แล้วคนร้ายเขาโปรยตะปูเรือใบ วางกล่อ่งต้องสงสัยเต็มถนน ซึ่งถนนทางเข้าโรงเรียนของเรา มันมีทางเดียว เขาทำแบบนี้ก็เหมือนเราโดนล้อม ชาวบ้านก็โทรมาบอก แต่ตอนนั้นขับรถไปถึงจุดที่เขาวางระเบิดแล้ว ก็เลยต้องถอยกลับมาตั้งหลักที่โรงเรียน ครูขวัญเสียมาก เราก็ไม่รู้ทำไง กลัวก็กลัว แต่ก็ให้กำลังใจว่าไม่เป็นไร พยายามติดต่อตำรวจทหาร และคนที่เรารู้จักให้เขามาช่วยเอาพวกเราออกไปก่อนค่าให้ได้ เพราะถ้าค่าอันตรายแน่นอนๆ หลายคนก็เริ่มร้องไห้ แต่สุดท้ายเจ้าหน้าที่เขาก็มารับพาเราเดินหนีข้ามป่าออกจากหมู่บ้าน

“ตำรวจเขาโทรมา บอกว่าข่าวไม่ดีเลยขอให้เราหยุดสอนได้ไหม เพราะเราเป็นเป้าหมาย โดนตามอยู่ 4 รอบแล้ว แต่เราก็ตายมาสอน ยอมรับนะว่าตอนนั้นรู้สึกเหมือนน้ำเต็มตุ่ม เพราะเจอมาหลายครั้งมากจึงตัดสินใจแจ้งให้หัวหน้าทราบ ให้เขาได้รับรู้ว่าพวกเราอยู่กันอย่างไร ดีกว่ามานั่งบอกกันตอนนั่งหน้าศพ แต่เขากลับถามเราว่า

กระต่ายตื่นตูมหรือเปล่า และตำหนิเจ้าหน้าที่ว่าดูแลเราไม่ได้ ตำรวจเองเขาก็เลยโทรกลับ มาต่อว่าเรา อีกอย่างหนึ่ง เมื่อต้นเดือนกุมภาพันธ์ รถยนต์ของรองผู้กำกับหนองจิก ที่กลับจากส่งเราโดนระเบิดทำให้รองผู้กำกับเสียชีวิต หลังจากนั้นเขาก็แค่จัดรถมอเตอร์ไซด์ มาดูแลขบวนเรา บอกว่าไม่อยากสูญเสียครวระมาก ๆ อีก มันก็ทำให้เรารู้ว่าเราต้อง ดูแลกันเอง และหยุดคิดที่จะพึ่งใครตั้งแต่ตอนนั้นเป็นต้นมา

“การดูแลของเจ้าหน้าที่มันช่วยได้แค่เพียงส่วนหนึ่ง เพราะเวลากลางวันหากเขาจะ ทำจริง ๆ ก็ทำได้ การที่ตำรวจทหารเขามาดูแลเราตอนเช้าและตอนเย็น แล้วจะคิดว่ามัน จะปลอดภัยมันไม่ใช่หรอก เพราะช่องโหว่มันเยอะ เราจึงต้องช่วยกันเป็นกำลังใจกัน นี่ก็ เพิ่งกู้เงินมาสร้างกำแพงรอบโรงเรียน ทำทางออกทางเดียวอย่างน้อยก็ช่วยอุ่นใจได้บ้าง

“เราทำได้เพียงดูแลให้กำลังใจกัน และรับปากกับครูคนอื่นว่าจะยื่นหยัดอยู่ตรงนี้ จะไม่ทอดทิ้งกัน เหตุการณ์มันเกิดขึ้นไม่เว้นแต่ละวัน หากเราที่เป็นหัวหน้ายังขอย้ายไป อยู่ที่อื่น ครูที่เหลือเขาจะอยู่อย่างไร ไม่ทิ้งเด็ดขาด ทุกข์ด้วยกัน สุขด้วยกันมา

“ถ้าเหตุการณ์ยังเป็นอย่างนี้เราก็จะยังอยู่ แต่ถ้าเหตุการณ์ดีขึ้นก็จะลาออกไปทำ อะไรที่อยากทำ แต่ตอนนี้ภาวะมันยังไม่ปกติ เรายังต้องอยู่ คิดว่าถ้าเกิดอะไรขึ้นกับครู ในโรงเรียน เราขอเป็นคนแรกที่ต้องตาย

“ทุกครั้งที่ได้ยินข่าวว่าครูถูกยิง เราก็หดหู เพราะชีวิตหนึ่งชีวิตที่ตายลงไป มันไม่ได้เดือดร้อนแค่ชีวิตนั้น แต่มันหมายถึงพ่อ แม่ ลูก เมีย ของเขา เหตุการณ์มันเกิดขึ้น ได้ทุกวัน ทุกวินาที ตอนนี่คิดแค่ว่าจะทำอะไรเพื่อวันพรุ่งนี้ ทำวันนี้ให้ดีที่สุดก็พอแล้ว พรุ่งนี้อะไรจะเกิดก็เป็นเรื่องของวันพรุ่งนี้ หรือเย็นนี้อะไรจะเกิดก็เป็นเรื่องของเย็นนี้ มัน ทำให้เราไม่วิตก ถ้าวันหนึ่งมันถึงครวระของเรา เราก็ต้องยอมรับ”

ครูอำภกรกล่าวพร้อมแวตาทิมุงมั่น ก่อนจะหันมองอาคารเรียนใหม่จำนวน 8 ห้องเรียนที่เพิ่งเปิดสอนในปี นี้ หลังจากตลอดสามปีต้องอาศัยเต็นท์ผ้าใบเป็นห้องเรียน ชั่วครวระสำหรับเด็ก ๆ เพราะความเสียหายของอาคารเรียนที่ถูกลอบวางเพลิงมากเกินกว่า จะซ่อมแซม แม้ว่าเงินบางส่วนจากการก่อสร้างอาคารเรียนใหม่ และใช้ซื้อสื่อการเรียน การสอนต้องแลกมากับการกู้หนี้ยืมสิน เนื่องจากงบประมาณที่ถูกจัดสรรให้ตามจำนวน ของนักเรียนแค่ 137 คนไม่เพียงพอ แต่ครูอำภกรก็พยายามทุกวิถีทางเพื่อให้ลูกศิษย์ได้มี

ความรู้อันสูงสุดเมื่อจบออกไป

“ห่วงอนาคตของเด็กมาก ผลสัมฤทธิ์ในการเรียนเมื่อปีที่แล้วลดลงเกือบครึ่งหนึ่ง ทั้งๆ ที่เราทุ่มงบประมาณส่วนใหญ่ไปซื้ออุปกรณ์การเรียนการสอน ทั้งคอมพิวเตอร์ หนังสือ แต่ก็ต้องยอมรับว่าปีที่แล้ว เราเองไม่มีอาคารเรียนและหนังสือดีๆ เพราะมันถูกเผาและงบประมาณก็ส่งมาไม่ทัน บางทีฝนตกแดดออก เราก็เรียนในเต็นท์ไม่ได้ ต้องหยุดเรียน และเกิดเหตุการณ์ครั้งหนึ่งโรงเรียนก็ต้องปิด ครูเองจากที่เคยสอนตอนแปดโมงก็ต้องเลื่อนมาสอนเกือบเก้าโมง ตอนเย็นสองโมงครึ่งก็ต้องรีบตาลีตาเหลือกกลับบ้านแล้ว เพราะตำรวจเขามารับแล้ว เดี่ยวจะไม่ทันขบวนรับส่งครู แต่เราก็พยายามหากิจกรรมเสริมให้เด็กๆ มากขึ้น เพราะเรายังคาดหวังจะให้เด็กร้อยเปอร์เซ็นต์ คือเราทำเต็มที่เท่าที่จะทำได้ในภาวะแบบนี้ งานครูมันไม่เคยจบหรอก หลังเลิกเรียนกลับบ้านไปก็ยังนอนคิด บางคืนคิดอะไรได้ที่จะทำให้โรงเรียน ทำให้เด็กเราได้ฉลาดขึ้น ก็ยังต้องลุกขึ้นมาจัดไว้เดี๋ยวจะลืม ดูๆ ไปก็เหมือนคนบ้า

“เด็กๆ เขาอยากมาเรียน แม้จะมีเหตุการณ์แต่เขาไม่ค่อยขาดเรียน มีงานอะไรของโรงเรียนเขาก็มาช่วยนะ เด็กๆ หลายคนอาจดูเหมือนว่าเขาใช้ชีวิตได้ปกติ แต่เรารู้ว่าเขาเองก็กังวลเกี่ยวกับสถานการณ์เหมือนกัน แต่สิ่งหนึ่งที่เป็นห่วงมากในตอนี้ เด็กบางคนเริ่มมีความคิดที่เปลี่ยนแปลงไป เราไม่รู้ว่าเขาไปเอาความคิดหลายอย่างมาจากไหน เด็กบางคนที่เคยเป็นเด็กนิสัยดี ก็เริ่มขโมยของ เราจับได้แล้ว ถามเขาว่าทำไมถึงขโมยของล่ะ มันไม่ดีนะ เขาบอกว่าขโมยของครูไทยพุทธไม่ผิด เราตกใจมากที่ได้ยินแบบนี้ ก็เลยต้องสอนเขาว่า ทุกคนเป็นคนไทย แต่แตกต่างกันแค่ว่าเรานับถือคนละศาสนา ไม่ว่าจะไทยพุทธหรือมุสลิมก็คือคนไทย เด็กบางคนไม่ยอมร้องเพลงชาติ เราถามเขาก็ไม่บอกเหตุผล เราก็ต้องให้ครูยืนดู และสอนให้เขาร้องเพลงชาติให้ได้ ต้องกล่อมเกลามา

“การป้องกันที่เราพยายามทำอยู่ตอนนี้ ก็คือเราพยายามสร้างกำแพงความปลอดภัยโดยให้ตัวเองและเด็กๆ พยายามกระชับความร่วมมือกับชุมชนเรื่อยๆ ทุกปี เรายังจัดงานเมล็ดที่ทำร่วมกับชาวบ้าน เพราะถ้าเราไม่กระชับความสัมพันธ์ระหว่างกัน เราก็ต้องห่างออกไปทุกขณะ กำแพงตรงนี้นั้นช่วยปกป้องเราได้ เราสร้างมันขึ้นมาเพื่อป้องกันตัวเอง อยากให้เขาดูแลเรา แล้วเราจะดูแลลูกหลานของเขา และดูแลตัวชาวบ้าน

ด้วย เราจึงพยายามลงไปทำกิจกรรมร่วมกับชุมชน พยายามให้สายสัมพันธ์นี้ไม่ขาด
สะบั้น เพราะเราอยู่ลำพังไม่ได้”

แม้งานสอนหนังสือตลอดสัปดาห์จะเหน็ดเหนื่อย แต่สำหรับแม่พิมพ์อย่างครูอำภร
แล้ว การได้ใช้เวลาที่เหลือในวันหยุดเสาร์อาทิตย์ดูแลบ้านเกิดด้วยการสวมหมวกอีกใบ
ในฐานะราษฎรอาสาสมัครรักษาหมู่บ้านที่บ้านนาเกต อำเภอดอกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี
ด้วยการทำหน้าที่เข้าเวรเฝ้าระวังหมู่บ้านเคียงบ่าเคียงไหล่กับเจ้าหน้าที่ชุดรักษาความ
ปลอดภัยชาย ก็เพียงพอให้ความเหน็ดเหนื่อยที่น้อยนิดของเธอได้ตอบแทนบุญคุณ
แผ่นดินบ้าง

“กลางคืนวันเสาร์อาทิตย์ประมาณสองสามทุ่มถึงเที่ยงคืนถ้าเหตุการณ์ปกติ เราจะ
เข้าเวรกับเพื่อน ๆ ที่เป็นเจ้าหน้าที่ชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน ชุมดูตามจุดต่างๆ
หากพบอะไรผิดปกติเราก็จะรายงานให้ทหารตำรวจรู้ ช่วยป้องกันไม่ให้เรื่องร้ายๆ
เกิดขึ้นในบ้านเรา แต่หากคืนไหนเหตุการณ์ไม่ปกติ เราก็จะต้องอยู่จนตีก จนกว่า
เจ้าหน้าที่จะคุมพื้นที่ได้

“กำลังใจที่ทำให้เราอยู่ได้ทุกวันนี้นอกจากครอบครัวที่เข้าใจแล้ว ในหลวงก็เป็น
กำลังใจสำหรับเราอย่างสูงสุด ดูพระองค์ท่านสิ ตลอดพระชนม์ชีพทรงงานตลอดไม่เคย
หยุดเลย แต่เราแค่จุดเล็กๆ ทำแค่จุดเดียวเอง แล้วทำไมเราต้องล้มเลิก ถ้าทุกคน
คิดแบบนี้กันหมด ปล่อยให้ทุกอย่างมันเป็นอย่างนี้ แล้วประเทศชาติหรือปัญหามันจะจบ
ลงได้อย่างไร”

*** ญัฐกานต์ เต๊ะละ ***
แม่ของ (หมู) บ้าน

สัมภาษณ์/เรียบเรียง : จิตต์ปภัตสรร์ บัทรประโคน

“

เราให้ความร่วมมือกับทุกฝ่ายที่เป็นมิตรกับเรา ใครต้องการข้อมูล ขอ
ความช่วยเหลืออะไรที่ไม่เกินกำลัง เราให้ความช่วยเหลือเต็มที่ แต่ก็
มีบ้างที่เราไม่ให้ความร่วมมือเพราะเขามาแบบไม่น่าไว้วางใจ

”

❖ ถ้าไม่ติดต่อกับทหาร แล้วใครจะช่วยชาวบ้านได้ล่ะ” ฌ็องกานต์ เต๊ะละ ตอบ คำถามว่าทำไมถึงทำงานร่วมกับทหาร ทั้ง ๆ ที่ครั้งหนึ่งคนในเครื่องแบบเหล่านี้ปฏิบัติหน้าที่ในเหตุการณ์สลายการชุมนุมหน้า สภอ. ตากใบ จนเป็นเหตุให้มีผู้เสียชีวิต และปัจจุบันตัวเองก็เป็นผู้ประสานงานการต่อสู้คดีไต่สวนการเสียชีวิตจากเหตุการณ์ดังกล่าว

“ทหารบางคนเขาอยากช่วยเหลือชาวบ้าน เขาจริงใจกับเรา เวลาที่ลูกบ้านมีปัญหา ชาวบ้านติด พรก. ฉุกเฉิน ก็ประสานขอความช่วยเหลือได้ ทางทหารจะให้ไปรายงานตัวเข้าโครงการผู้ร่วมสร้างสันติสุขชายแดนภาคใต้ หากมีหมายเรียกอีกก็บอกไปว่ารายงานตัวแล้ว จะพาเขาไปไหนไม่ได้ จะได้อยู่อย่างปกติสุข ไม่ต้องหวาดระแวงเมื่อเขาไม่ต้องทุกข์เพราะติด พรก. เราก็ดีใจ”

เดิมฌ็องกานต์ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งผู้ใหญ่บ้านก็ไม่ใช่ใครคือสามีของเธอเอง ทำให้เธอเป็นที่พึ่งของชาวบ้าน และเป็นเป้าหมายของทุกกลุ่มที่ต้องการได้ข้อมูลมวลชน แต่เธอยืนยันถึง “ความเป็นกลาง” ในการทำงานว่า “เราให้ความร่วมมือกับทุกฝ่ายที่เป็นมิตรกับเรา ใครต้องการข้อมูล ขอความช่วยเหลืออะไรที่ไม่เกินกำลัง เราให้ความช่วยเหลือเต็มที่ แต่ก็มีบ้างที่เราไม่ให้ความร่วมมือเพราะเขามาแบบไม่น่าไว้วางใจ”

“เรื่องทำงานกับทหารต้องประเมินเป็นเรื่อง ๆ ไป ถ้าเป็นการประสานทำงานกับทหารตามภารกิจ คงไม่ทำ แต่ที่เข้าร่วมตอนนี้เป็นโครงการเศรษฐกิจ มีการส่งเสริมชาวบ้านทำปุ๋ยหมัก ปลูกสมุนไพรรักษาโรคและผักสวนครัว ทำน้ำยาล้างจานและน้ำยาล้างห้องน้ำ เราเห็นว่าเป็นประโยชน์ก็เลยเข้ามาร่วมงานกัน”

งานล่าสุดของฌ็องกานต์คือผู้ประสานงานโครงการเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในงานอาสาสมัครอีกหลาย ๆ งาน อาทิ ประสานอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน หรือ อสม. ระดับตำบล และระดับอำเภอ กรรมการชุมชน กรรมการโรงเรียน ประสานกลุ่มแม่บ้านหัวคลอง ตำบลเจ๊ะเห อ.ตากใบ และโครงการใหม่อย่างสภาสันติสุขตำบล ก็เคยได้รับการคาดหวังว่าตำแหน่งประธานจะเป็นของเธออีกเช่นกัน แต่ปรากฏว่าเมื่อถึงช่วงโหวต เธอแอบหนีไปเข้าห้องน้ำเพราะไม่ต้องการเป็นประธาน

“พอมีตำแหน่ง ต้องสละเวลาทำงานเต็มที่ แล้วชื่อเราถูกเสนอทุกเรื่องเลย เราอยากปฏิเสธบ้าง เพราะงานมันรุมเข้ามามากเกินไป เราคนเดียวไม่ไหว ถ้าต้องรับทุกอย่าง เราจะทำงานออกมาไม่ได้ ไปประชุมหรือไปร่วมกิจกรรมของเขาได้ไม่เต็มที่ ถ้าเขาเชิญประชุมครั้ง สองครั้ง แล้วเราไปไม่ได้ ก็จะไม่สบายใจแล้ว แต่พอจะหาใครมาแทนก็หายากจัง ยิ่งเป็นผู้หญิงด้วย เขาไม่ออกมากันเลย”

ขณะที่หน่วยงานจำนวนไม่น้อยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้หญิง แต่การกำหนดสัดส่วนให้ผู้หญิงเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ กลับต้องเจอปัญหา “ผู้หญิงหายาก” ซึ่งณัฐกานต์ในฐานะผู้ประสานงานรู้ซึ่งกับคำนี้เป็นอย่างดี เมื่อถามว่าเป็นเพราะอะไร คำตอบคือ “ไม่รู้” มีเพียงสมมติฐานว่า “งานอาสาสมัครพวกนี้เป็นการทำงานแบบจิตอาสา ไม่มีค่าตอบแทน ไม่มีรายได้อะไร แต่จะไปว่าเขาก็ไม่ได้ ต่างคนก็มีภาระ บางทีก็ไม่ว่าทำไปแล้วมีประโยชน์อะไรด้วยหรือเปล่า”

แม้ว่างานที่ณัฐกานต์ทำจะไม่ได้เป็นประโยชน์กับตัวเอง และบางครั้งต้องใช้ “ต้นทุน” ของตนเอง อย่างที่แกเคยพูดติดตลกถึงค่ายของ “อสม.” ว่าหมายถึง “ออกเองเสมอ” แต่เพราะความรู้สึกต้องการแบ่งปันและร่วมแบกรับความทุกข์กับคนอื่นทำให้เธอยังคงทำงานอาสาต่อไปด้วยความเต็มใจ

“ตอนที่ เป็นผู้ประสานช่วยเหลือคนติด พรก. (ผู้มีรายชื่อนโยบายผู้ต้องสงสัยตามพระราชกำหนดบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน—ผู้เขียน) เพราะเราเข้าใจความเดือดร้อนและปัญหาของเขา เราเคยเจอมาก่อน รู้ว่ามันทุกข์อย่างไร”

คงไม่มีความทุกข์ใดยิ่งใหญ่ไปกว่าการสูญเสียลูกชายคืออัปดุลรอซซะ ติมะชา ในเหตุการณ์ตากใบ และลูกชายอีกคนคือมุฮัมหมัดมะนาโซ ติมะชา ซึ่งได้รับบาดเจ็บจากเหตุการณ์เดียวกัน แม้ว่าทั้งสองคนจะไม่ใช่ลูกที่แท้จริง แต่เธอก็รักไม่ต่างจากลูกชาย และลูกสาวร่วมสายเลือด เหตุการณ์ครั้งนี้ นอกจากเธอต้องดูแลจิตใจของตนเองแล้วยังต้องดูแลลูกสาวซึ่งล้มเจ็บเพราะถูกกระแทกกระเทือนทางจิตใจอย่างรุนแรงด้วยเช่นกัน

“ก่อนหน้านี้นี้แย่มาก ถ้าเครียดจะร้องกรี๊ด เป็นลมสลบไป ต้องคอยระวังไม่ให้มีอะไรไปกระทบกับจิตใจแก แม้แต่เรื่องเล็กๆ น้อยๆ อะไรที่ทำได้จะไม่ให้ลูกทำ เคยเจ็บเพราะกระดูกทับเส้นประสาทมือ ต้องนอนพยักขยับตัวไม่ได้ก็ยังฝืนทำงานในบ้าน ลูกเขา

ช่วยบ้างตามอารมณ์และเวลาของเขา ทั้งที่เราเจ็บ แต่ไม่ได้ขอให้ใครช่วย สำหรับแม่ แม่เจ็บได้ แต่ลูกเจ็บไม่ได้”

ความตั้งใจที่จะดูแลลูกให้ดีที่สุดนั้น ยังมาจากมรสุมในอดีตที่ผ่านมา ย้อนกลับไปเมื่อครั้งสามีมักจ็บเพราะชายผ้ากระสอบ (เป็นสินค้าหนีภาษีประเภทหนึ่งในพื้นที่นี้—ผู้เขียน) ซึ่งเป็นธุรกิจแหล่งรายได้หลักของครอบครัว คราวนั้นณัฐกานต์บอกว่า “แทบล้มละลาย ไม่มีอะไรซักร้อยเลย รถถูกยึด บ้านถูกยึด ต้องย้ายไปอยู่บ้านเขามันอายุเขา แต่ก็พยายามดิ้นรนทุกอย่าง บางวันไม่มีจะกินจริงๆ ต้องกินข้าวกับเกลือ ลูกร้องอยากกินไอติม เราก็ร้องให้ เพราะเราไม่มีเงินซื้อให้ แต่ลูกจะได้กินอิมก่อน แม่อดบ้างช่างมัน”

ปัจจุบันสภาวะยากลำบากดังกล่าวหายไปจนหมดแล้ว ต้องขอบคุณ “กาแพใส่เกลือ” ที่ทำให้ณัฐกานต์ปักผ้าเข้าจาดเข้าอีกวันเป็นเวลาเดือนแล้วเดือนเล่า ณัฐกานต์บอกว่า “เอาสูตรมาจากกลุ่มปักผ้า เขว่ามันจะช่วยให้ไม่หลับ แก้วหนึ่งใส่เกลือ 3 เม็ด แค่นี้พอให้รู้สึกเค็ม กินไปตาไม่หลับ แต่ใจหลับบ่อย ไม่รู้ว่าตื่นเพราะกาแพ หรือเข็มแทงมือ (หัวเราะ)”

ณัฐกานต์พี่ “กาแพใส่เกลือ” เพื่อจะทำงาน และเธอก็ทำงานหนักมาก นาฬิกาชีวิตบอกเพียงชั่วโมงของการปักผ้าดังที่เธอเล่าว่า ทุกวันจะเข้านอนเที่ยงคืน ตั้งนาฬิกาปลุกไว้ตีหนึ่ง ตื่นมาปักผ้าจนถึงตีห้า จากนั้นละหมาด เสร็จเตรียมกับข้าว ส่งลูกไปเรียน กลับมาปักผ้าต่อ จนถึงบ่ายโมง หยุดอีกครั้งเพื่อละหมาด นอนครึ่งชั่วโมง ป้ายสองตื่นปักผ้า เสร็จจากช่วงป้ายจะทำนาน จนถึงเวลาละหมาด แล้วปักผ้าต่อไปถึงเที่ยงคืน การไหมปักผ้าขนาดนี้เพราะคุ้มค่า

“ค่าปักแพงร้อยกว่าบาท วันหนึ่งได้เจ็ดแปดร้อย เราจะกำหนดไว้ว่าวันนี้ต้องปักได้สี่ผืน ก็ได้สี่ผืนบ้าง ได้สามผืนบ้าง แล้วแต่ลาย ได้ราคา 150-200 บาท ถ้าปักดอกที่แขนเสื้อและคอได้ชุดหนึ่ง 300-400 บาท แต่เดี๋ยวนี้ได้ 60 บาทเอง เพราะคนปักเยอะขึ้น เมื่อก่อนจังหวัดอื่นเขายังปักผ้าไม่เป็น หมู่บ้านเราได้ชื่อว่าปักสวย ฝีมือดี คนมาจ้างเยอะ พอตอนหลังไปเป็นวิทยากร ทำให้หมู่บ้านอื่นเริ่มทำได้บ้าง ค่าแรงเลยถูกลง”

ทุกวันนี้เสียงจักรปักผ้าบ้านณัฐกานต์เงียบหายไปหลังการจากไปของลูกชาย เธอ

ไร้สมาชิกจะปักเข็มสร้างลวดลายบนผืนผ้าอย่างแม่นยำเช่นเดิม ประกอบกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทำให้บทบาทของเธอเพิ่มขึ้น ทั้งในการประสานงาน ให้ความช่วยเหลือผู้ต้องหาคดีตากใบ ติดตามการไต่สวนการตายในเหตุการณ์ดังกล่าว และการเป็นผู้ประสานงานกลุ่มสตรีสานสัมพันธ์สู่สันติสุข (ส.6) รวมถึงการให้ความร่วมมือแก่หน่วยงาน องค์กรทั้งภายในและนอกพื้นที่

“เพิ่งเขียนของบประมาณจาก ศอ.บต. สนับสนุนอุปกรณ์ทำอาหารแก่กลุ่มสตรีหมู่บ้าน เพื่อทำอาหาร ทำขนมขายในตลาด รอฟังผลว่าเขาจะพิจารณาหรือเปล่า ตอนนี้เริ่มมีเวลาบ้างแล้ว ต้องแบ่งไปทำงานบ้าง ที่ผ่านมามาทำงานไม่มีค่าตอบแทน มีเบี้ยเลี้ยงเล็กๆ น้อยๆ ต่อครั้ง แต่อยากทำ อยากช่วยเหลือคนที่เขาเดือดร้อน คนที่เป็นทุกข์ให้เขาได้มีความสุข”

ป้ายสองของวันอาทิตย์ซึ่งควรจะเป็นวันครอบครัว แต่ณัฐกานต์กลับเพิ่งเลิกประชุมโครงการสวัสดิการชุมชน ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) เพื่อส่งเสริมการออมเงินสำหรับเป็นสวัสดิการรักษาพยาบาล คลอดบุตรและทำศพ ตกเย็นเธอต้องไปร่วมในการส่งมอบข้าวแก่ผู้ได้รับผลกระทบจากการตกเป็นผู้ต้องหาในคดีตากใบ โครงการนี้เธอเป็นคนเขียนและนำเสนอของบประมาณมาดำเนินการผ่านอำเภอตากใบ อาทิตย์หน้าเธอต้องเตรียมการสอนทำอาหารในฐานะวิทยากรของงานศึกษานอกโรงเรียน และประชุมกลุ่มทำอาหารที่กำลังจะเริ่มขึ้น

“พอคิดทำอะไรก็ต้องเป็นหัวหน้า เป็นประธาน ชาวบ้านว่าถ้าไม่รับ เขาไม่ทำ เพราะไม่มีคนนำ เคยเขียนโครงการขอไว้มาก่อน แต่ได้วักกินหญ้าแห้ง แทนที่จะได้วัวพื้นเมืองกินหญ้าเปียกในพื้นที่นี้ เลี้ยงไปตายบ้าง บางคนเอาไปขาย ซื้อมันใหม่มาเลี้ยงทำโครงการต้องเข้าใจพื้นที่ให้มากกว่านี้ ไม่ใช่ให้เงินอย่างเดียว แล้วเงินมากก็ไม่ดีทำให้คนไม่ดีมากขึ้น”

ณัฐกานต์สะท้อนปัญหาที่ก่อกวนกำลังใจในการทำงานอยู่หลายครั้ง จนคิดว่าจะเลิกทำงานทั้งหมดให้รู้แล้วรู้รอดไป แต่ไม่ทันข้ามคืนเธอก็ล้มเลิกความคิดกลับมาทำงานด้วยความรู้สึกที่ไม่เคยน้อยลงเลยคือ “อยากช่วยชาวบ้าน”

❦ จันทิมา สุขอ้อม ❦
เมื่อแผ่นดินสั่งลาฟ้า คนมองไม่เห็นหน้ากัน

สัมภาษณ์/เรียบเรียง : จิตต์ปภัสสร บัทรประโคน

“

ตอนเด็กๆ หลังบ้านของเราจะมีต้นตาคุ่มขึ้นเต็มเป็นสิบๆ ไร่เลย
ช่วงหน้ามรสุม...วันไหนหมอกลงหนักก็จะเดินถือกะละมังไปเก็บหนอน
หลน...มาให้แม่คั่วกับน้ำตาลแว่น อร่อยมาก...แต่หลังจากนาทุ่งเข้ามา
ก็หาไม่เจอแล้ว สูญพันธุ์ไปเลย

”

ความเข้าใจของคนนอกมักคิดว่า ชีวิต ชุมชนและสังคมของจังหวัดชายแดนภาคใต้ ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงจากสถานการณ์ความไม่สงบช่วงหลายปีที่ผ่านมา แต่สำหรับคนในแล้ว ความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอตั้งแต่ก่อนหน้านั้น ดังที่ จันทิมา สุขอ้อม หรือ “ขวัญ” หญิงชาวบ้านแห่งบางตาวา ชุมชนประมงเล็ก ๆ ในจังหวัดปัตตานีบอกเล่าไว้ เธอเพิ่งได้เข้าร่วมโครงการวิจัยกัมปงเพื่อเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยหรือเรียกสั้น ๆ ว่า “วิจัยกัมปง”¹ ทำให้มีโอกาสได้ทบทวนความทรงจำในวัยเยาว์ และร่วมแบ่งปันเรื่องราวในชุมชนกับผู้ที่คนที่นี่บางตาวา

“โรงเรียนของแม่เคยอยู่ที่สุดขอบฟ้านั่น” ขวัญพูดพร้อมกับชี้นิ้วไปที่ขอบฟ้าซึ่งมองเห็นอยู่ไกลลิบ “เมื่อก่อนแถบนี้มีหาดทรายยื่นออกไปจากฝั่งประมาณ 3 กิโลเมตร แม่เล่าว่าต้องเดินไปโรงเรียนไกลถึงสุดขอบฟ้าตรงที่เราเห็นอยู่นี้ จริงๆ เมื่อก่อนบ้านของเราไม่ได้อยู่ติดทะเลอย่างทุกวันนี้หรอกนะ เดิมเป็นที่นา ปลูกข้าว แถบนี้เขาคือเป็นอยู่ข้าว อุ้งน้ำของจังหวัดภาคใต้ มากแค่ไหนไปดูขนาดปล่องไฟโรงสีข้าวได้เลย”

แต่ทุกวันนี้แทบจะไม่เหลือร่องรอยนั้น เพราะไม่มีหาดทรายยาวทอดตัวลงสู่ทะเล เห็นแต่ทุ่งคอนกรีตถมสูงเท่าฝั่งเพื่อกันแรงคลื่นกัดเซาะ คนฟังได้แต่ “จินตนาการ” ตามเสียงเจ็ยแจ้วของคนเล่าไปเรื่อยๆ “หาดมันกว้างใหญ่มากเลย มองไปเห็นต้นมะพร้าวขึ้นเป็นทิวทิวเหมือนเกาะสมุย มีหนังกลางแปลงมาฉายให้ดูอยู่บ่อย เราชอบมาก”

ภาพในอดีตค่อยๆ ถูกฉายออกมาทีละฉากละตอน จนทำให้ผู้ฟังเหมือนกำลังนั่งดูหนังกลางแปลงจอยักษ์ ขวัญบอกว่าที่จดจำเรื่องของหมู่บ้านได้ละเอียดเพราะเป็นคนชอบฟัง และมีแม่ที่ชอบเล่าเรื่องสารพัด ความที่เป็นคนติดแม่ ขวัญจึงได้รับฟังเรื่องราวชีวิตรุ่นแม่ไว้มากกว่าพี่น้องคนอื่น แม้ว่าแม่จะเหนื่อยจากการทำงาน แต่แม่ก็ยังชอบเล่าเรื่องราวต่างๆ ในอดีตให้ฟังเสมอ

“แม่ไม่ค่อยเล่านิทาน แต่แม่เล่าเรื่องความเป็นอยู่ของคนที่นี่เมื่อก่อนเป็นอย่างไร โรงเรียนอยู่ตรงไหน การหาของทะเล การหาสัตว์น้ำ ตอนนั้นก็ฟังแบบไม่ได้สนใจเท่าไร

¹ กัมปงเป็นภาษามลายูแปลว่า “หมู่บ้าน”

เวลาแม่เหนื่อย ทำงานหนักจะชอบเล่าเรื่องการทำมาหากินว่าต้องทำอะไร เหนื่อยขนาดไหนกว่าจะเลี้ยงพวกมึงมานะ การเล่าเรื่องทำมาหากินเลยเหมือนกับแม่บรมลูกไปด้วย แม้แต่เรื่องผีแม่ก็ชอบเล่าเยอะมาก ถ้าเป็นเรื่องผีจะเล่ากันตอนกลางคืน เมื่อก่อนไม่มีไฟฟ้า นั่งล้อมวงรอบตะเกียงเล่ากันได้อารมณ์ดี เวลานั้นฟังต้องคอยแอบเพราะกลัว”

นอกจากเรื่องการทำมาหากินแล้ว เรื่องเล่าของขวัญทำให้เราเห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของบางดาวาเมื่อกว่ายี่สิบปีที่แล้วได้เป็นอย่างดี

“ตอนเด็กๆ หลังบ้านจะมีดินตาตุ่มขึ้นเต็มเป็นสิบๆ ไร่เลย ช่วงหน้ามรสุมเดือนมกราคม กุมภาพันธ์ วันไหนที่หมอกกลงหนาจะเดินถือกะละมังไปเก็บหนอนหลน ตัวอ่อนของผีเสื้อที่นอนขดม้วนใบตาตุ่ม เก็บแล้วเอามาให้แม่คั่วกับน้ำตาลแว่น อร่อยมาก ไม่ใช่มีแต่พวกเรามาเก็บ คนที่อื่นเขามาเก็บด้วย แต่หลังจากนาทุ่งเข้ามาก็ไม่เจอแล้ว สูญพันธุ์ไปเลย เคยเห็นหนอนคล้ายกันขายในตลาด ซื้อมาให้แม่ แต่ตัวเองไม่กล้ากิน คิดถึงหนอนหลนตัวใหญ่”

การเข้ามาของนาทุ่งได้ทำลายความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่แถบนี้ ไม่ใช่แค่ดินตาตุ่มที่หายไปเกือบหมด เหลือเพียงต้นเดียวยืนเหงาหงอยอยู่หลังบ้านขวัญเท่านั้น แต่ป่าโกงกางขนาดใหญ่ที่หล่อเลี้ยงสัตว์น้ำน้อยใหญ่ก็หายไปด้วยเช่นกัน

“ตอนที่ป่าโกงกางยังมีเยอะมาก เขาเร็วไปวางดักปูดำ ได้แต่ตัวใหญ่ๆ ตัวหนึ่งเกือบกิโลฯ เดียวนี้ไม่มีแล้ว มันไม่เยอะเหมือนก่อน แต่ราคาดีกว่า กิโลละสองร้อยบาท เมื่อก่อนจับได้เยอะแต่ขายได้ตัวละห้าสิบบาท ถ้าเดี๋ยวนี้จับได้เยอะเหมือนเดิม คนที่นี้คงรวยไปแล้ว (หัวเราะ)”

บางดาวาเป็นพื้นที่ที่นักศึกษาของ มอ.ปัตตานี จะเข้ามาฝึกภาคสนามและทำวิจัยบ่อยครั้ง แต่ทำเสร็จแล้วก็ออกจากพื้นที่ไปโดยไม่ได้นำผลงานวิจัยใดๆ กลับมาให้คนในพื้นที่ได้อ่าน มีเพียงครั้งล่าสุดที่คนในพื้นที่ได้อ่านรายงานการศึกษาวิถีชีวิตของชุมชนบางดาวา ซึ่งหลังจากอ่านจบแล้ว ขวัญบอกว่า “ยังเข้าไม่ถึงบางดาวา”

“คนนอกเข้ามาดู มาถามชาวบ้าน แต่เขาไม่เจาะลึกลงไปรายละเอียดวิถีชีวิต เข้ามาเดือนสองเดือนก็หายหน้าไป แล้วก็เขียนรายงานวิจัยออกมา พอเราอ่านก็เห็นข้อผิดพลาด เขียนผิดเขียนถูก อย่างเช่น เรื่องศาสนา แม้ว่านับถือศาสนาอิสลามเหมือน

กัน แต่ก็มี ความแตกต่างของนิยาย วิธีคิด การปฏิบัติ ความเคร่งครัด ความผ่อนคลาย ต่างกัน แต่งานวิจัยจากคนนอกกลับสรุปว่าอิสลามเหมือนกันหมด”

เมื่อคนนอกเข้าไปไม่ถึงชุมชน คนในจึงต้องกลายเป็ นนักวิจัยเสียเอง ซึ่งทำให้ข้อมูล ที่ได้ใกล้เคียงความจริงของชุมชนมากขึ้น แต่ดูเหมือนว่าอุปสรรคเรื่องการเขียนของคนใน อาจทำให้เรื่องราวที่ถ่ายทอดมาไม่สมบูรณ์ จึงจำเป็นต้องอาศัยคนนอกเข้ามาทำงานร่วม ด้วยเช่นกัน

“เราเขียนไม่เป็น ชอบเล่ามากกว่า แล้วก็เล่าไปเรื่อย ๆ วกไปวนมา ผู้เฒ่าผู้แกใน หมู่บ้านก็เป็นเหมือนกัน บางทีเล่าเรื่องเดียวกันยังไม่ตรงกันเลย แต่มันไม่มีถูกไม่มีผิด เพราะเป็นความทรงจำ เรามีหน้าที่เก็บข้อมูลให้ได้มากที่สุด แล้วส่งมาให้มือเขียนเขา เรียบเรียงอีกทีหนึ่ง”

ขวัญเล่าว่าเธอจะต้องทำประวัติศาสตร์ของหมู่บ้าน และแผนที่หมู่บ้านย้อนหลังไป สามช่วงเวลา คือ ช่วง 40-50 ปีก่อน ช่วง 30 ปีก่อน และปัจจุบัน ข้อมูลเหล่านี้ได้มา จากการนั่งคุยกับผู้เฒ่าผู้แกในหมู่บ้าน ซึ่งข้อมูลที่ได้ส่วนใหญ่จะมาจากผู้ชาย

“จริงๆ แล้ว อายุเฉลี่ยทั้งหญิงชายก็ไม่ได้มากเฉลี่ยแล้ว 50-60 ปี คนอายุมาก กว่า 60 ปีมีน้อย อายุมากที่สุดที่ยังอยู่คือ 90 ปี เท่าที่สังเกตผู้ชายความจำดี แต่ผู้หญิง จะเลอะเลือนกว่า คนไหนชอบเล่าจะจำได้นาน คนที่ไม่ค่อยเล่าก็ลืมเยอะ”

เรื่องที่คุณดูเหมือนว่าจะลืม จนเหมือนไม่เคยเกิดขึ้นเลย แล้วกลับได้รับการรื้อฟื้นขึ้น มาอีกครั้ง ได้แก่ความสัมพันธ์ระหว่างไทยพุทธและไทยมุสลิมที่นี่ ตอนสมัยขวัญเรียนชั้น ประถมเมื่อสี่สิบปีที่แล้ว เธอได้เรียนร่วมชั้นกับเพื่อนมุสลิมทั้งหญิงชายในโรงเรียนชื่อ “วัด สติชัยลธาร”

“ที่มาของชื่อโรงเรียนวัดเพราะตั้งอยู่ในพื้นที่ของวัด ตอนสร้างอาคารเรียนหลังใหม่ นักเรียนต้องย้ายไปเรียนบนศาลาการเปรียญ ก็เรียนกันไปทั้งที่มีพระพุทธรูปตั้งอยู่ เวลา มีงานชิงเปรต พวกเรายังไปดูด้วยกัน มีงานวัดก็ไปก่อกองทราย ทุกปีที่มีงานชักพระ ชาวบ้านทุกคนจะช่วยกัน แห่พระใส่เรือล่องออกมาตามคลอง มันไม่ได้แบ่งกันเหมือน ทุกวันนี้”

ขวัญพยายามทบทวนความทรงจำถึงงานชักพระบางตาวาครั้งสุดท้าย เธอบอกว่า

เดิมทีชาวบ้านจะช่วยกันจัดงาน ชาวบ้านมุสลิมจะเป็นกำลังสำคัญ เพราะวัดจะอยู่ในหมู่บ้านที่มีคนมุสลิมอาศัยเป็นส่วนใหญ่ ตอนหลังไม่มีคนมาจัดการ ลำพังคนไทยพุทธฝ่ายเดียวทำไม่ไหว ความเปลี่ยนแปลงนี้ขวัญรู้สึกได้หลังการเข้ามาของกลุ่มดาวะห์

“คนกลุ่มนี้จะเข้ามาสอนศาสนาให้แก่คนในหมู่บ้าน ทำให้เกิดความเข้มงวดและความเคร่งครัดในการปฏิบัติตัวของมุสลิมมากขึ้น อะไรที่เคยทำร่วมกับคนพุทธ เขาจะไม่ทำ หรือหลีกเลี่ยงไปเลย เด็กอายุสามขวบต้องเรียนศาสนา กลับจากโรงเรียนตอนบ่ายสามโมง ไปเรียนปอเนาะ กลางคืนไปเรียนอัลกุรอานที่บ้านโต๊ะครูตั้งแต่หกโมงถึงสามทุ่ม เขาจะเรียนหนักมาก เวลาไปเรียนอัลกุรอานต้องคลุมผ้า ใส่แขนยาว เด็กยกเว้นให้เวลาอยู่บ้านไม่คลุม แต่ไปเรียนต้องคลุม ผู้ชายสวมหมวกกอปิเยาะ เวลาที่จะได้อยู่กับเพื่อนไทยพุทธน้อยลง เกิดความรู้สึกเหมือนแบ่งๆ กันอยู่”

การได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์เมืองปัตตานีของขวัญ ซึ่งย้อนกลับไปถึงราชอาณาจักรลังกาสุกะที่ผู้คนเคยนับถือลัทธิภูติผีปีศาจและวิญญาณมาก่อน ต่อมาได้รับอิทธิพลของศาสนาพุทธนิกายมหายานในสมัยหนึ่ง ก่อนผู้ปกครองจะเข้ารับศาสนาอิสลามส่งผลให้เมืองปัตตานีกลายเป็นปัตตานีดารุสลาม จนกระทั่งถึงปัจจุบันกลายเป็นดินแดนของผู้คนนับถือศาสนาอิสลาม ขวัญจึงเริ่มตระหนักถึงความเป็นเครือญาติที่มีบรรพบุรุษร่วมกันมายาวนานในประวัติศาสตร์

“ไม่ว่าจะไทยพุทธ มุสลิม เราเป็นญาติกัน เป็นพี่น้องกัน มันไม่ใช่ใครอื่น ประวัติศาสตร์ต้องไม่ทำให้เกิดทุกข์ รู้ประวัติศาสตร์แล้วต้องไม่เกิดปัญหา ทำให้เราอยู่ด้วยกันไม่ได้”

*** จะฮ่าฟเซาะ เจอะอาแว ***
นิทานดีสร้างเด็กดี

สัมภาษณ์/เรียบเรียง : จิตต์ปภัสสร บัตรประโคน

“

เนื่องจากที่นี่ได้รับเลือกเป็นโรงเรียนสองภาษานำร่อง ครูจะใช้ทั้ง
ภาษานายู (ภาษามลายูถิ่น) ซึ่งเป็นภาษาแม่ ควบคู่ไปกับการใช้
ภาษาไทย ตอนเรียนชั้นเตรียมอนุบาลจะใช้ภาษาแม่ไปก่อน พอขึ้น
อนุบาลหนึ่งจะใช้ทั้งสองภาษา พอถึงอนุบาลสองเด็กฟังภาษาไทย
ดีแล้วก็จะพูดภาษาไทยกับครูและเพื่อนในห้องเรียน

”

ก่อนจะถึงโรงเรียนยะหริ่งมีเหตุการณ์พบวัตถุต้องสงสัยวางอยู่ริมทาง เจ้าหน้าที่ ยืนปิดถนนรอบบริเวณ เป็นเหตุให้รถติดยาวเหยียด ครูบางคนต้องเปลี่ยนเส้นทาง ใหม่ ทำให้มาโรงเรียนสาย แต่เรื่องชวนออกสันขวัญแหวนดูเหมือนห่างไกลจากการรับรู้ ของเด็กนักเรียนที่นี่ ซึ่งยังคงเข้าแถวหน้าเสาธง ร้องเพลงชาติ และทำกิจกรรมกลางแจ้ง เช่นทุกวัน

“โรงเรียนเราตั้งอยู่ในเมือง ไม่ค่อยมีเหตุการณ์รุนแรง เวลาเรียนที่นี่ก็ไม่มี การเปลี่ยนแปลง ชั่วโมงเรียนครบตามกำหนด เด็กได้รับการดูแลเต็มที่ ต่างจากโรงเรียน นอกพื้นที่ กว่าครูจะเข้าโรงเรียน ต้องมานั่งรอกันจนครบ แล้วตั้งแถวสลับกันระหว่าง ทหาร ครู ทหาร ตำรวจ ประทับหน้าประทับหลัง ถึงโรงเรียนเกือบสิบโมง พอสองโมงครึ่ง เจ้าหน้าที่มาตั้งแถวรับเหมือนตอนเช้า เด็กได้เรียนน้อยมาก” เจ๊ะฮาฟเซาะ เจ๊ะอาแว ครูอนุบาลโรงเรียนยะหริ่งสะท้อนบรรยากาศการเรียนการสอนของโรงเรียนในสามจังหวัด ชายแดนภาคใต้

ห้องเรียนของอนุบาล 2/3 วันนี้ เริ่มต้นด้วยการร้องเพลง แต่มีเพียง 5 คน เท่านั้นที่จะได้ร้องโชว์เพื่อน ซึ่งเพลงทั้งหมดล้วนเป็นเพลงในละคร “เพลงรักข้ามภพ” ที่ เพิ่งฉายจบไปทางช่อง 7 เจ๊ะฮาฟเซาะบอกว่า เด็กจะชอบมาก ร้องกันได้ทุกเพลง

“การร้องเพลงช่วยการฝึกภาษาไทยของเขา ร้องผิดร้องถูกบ้างไม่เป็นไร ให้เขาฝึก ไป ได้กล้าพูดภาษาไทย บางคนเงินกลัวพูดผิด เนื่องจากที่นี่ได้รับเลือกเป็นโรงเรียนสอง ภาษานำร่อง ครูจะใช้ทั้งภาษานาญู (ภาษามลายูถิ่น) ซึ่งเป็นภาษาแม่ ควบคู่ไปกับการ ใช้ภาษาไทย ตอนเรียนชั้นเตรียมอนุบาลจะใช้ภาษาแม่ไปก่อน พอขึ้นอนุบาลหนึ่งจะใช้ ทั้งสองภาษา พอถึงอนุบาลสองเด็กฟังภาษาไทยดีแล้วก็จะพูดภาษาไทยกับครูและเพื่อน ในห้องเรียน”

ความหวังเกรงว่าการเรียนภาษาไทยจะทำให้เด็กอึดอัด เหมือนถูกบังคับให้พูดใน ภาษาที่ไม่คุ้นเคย และจะกลืนกลายเป็นวัฒนธรรมอิสลามในโลกของภาษานาญูได้รับการ คลี่คลายว่า ที่นี่ไม่มีปัญหาอย่างที่กลัวกัน ผู้ปกครองดีใจที่เห็นลูกมาเรียนแล้วพูดภาษา ไทยได้

“ผู้ปกครองไม่ต่อต้าน ไม่มีผลกระทบทำให้เกิดความขัดแย้งอะไร เขาดีใจที่ลูกพูด

ภาษาไทย มาเล่าด้วยความภูมิใจที่ลูกพูดได้ชัดเจนขึ้น เด็กบางคนอยู่โรงเรียนไม่ค่อยพูด พอกลับบ้านพูดแจ้วๆ เขาไปเล่นละครบทบาทสมมติเป็นครูนักเรียนกับเพื่อนๆ ที่บ้าน ถ้าเด็กได้มีโอกาสคุย เขาจะพูดได้เร็ว บางคนที่พักพัฒนาการพูดได้ช้าเพราะมาจากชนบทที่พูดน้อย ไม่ได้อยู่ในสังคมที่ใช้ภาษาไทย”

เด็กมุสลิมหญิงในโรงเรียนจะยังไม่คลุมผ้าและนุ่งกระโปรงยาวจนกว่าจะถึงชั้น ป.3 ถือเป็นระเบียบโรงเรียนที่ผู้ปกครองต้องยอมรับ ซึ่งไม่ใช่เรื่องการกีดกันใดๆ แต่เกี่ยวข้องกับความรักนิยมนิยมของเด็กมากกว่า

“เด็กยังเล็กเกินไป แม้แต่ ป.3 ใส่มารจากบ้าน พออยู่โรงเรียนรู้สึกร้อนก็ถอดออกวางทิ้งไม่สนใจเพราะไม่รู้ ไม่เข้าใจถึงความหมายของการคลุมผ้า ยิ่งเด็กเล็กจะเล่นไม่ค่อยระวัง เลอะเทอะ มอมแมม เขาดูแลและรับผิดชอบตัวเองไม่ได้ เรื่องความสะอาดสำคัญขนาดไม่คลุม สวนสัตว์ (เทา) ยังเต็มหัว ถ้าปล่อยให้คลุมจะได้หลายสวนสัตว์”

เมื่อเปรียบเทียบการเรียนรู้อะหว่างเด็กผู้หญิงและเด็กผู้ชาย จะฮาฟเซาะบอกว่า เด็กผู้หญิงจะเรียนเร็ว รู้ความมากกว่า เด็กผู้ชายจะห่วยเล่นไม่ค่อยสนใจ จากประสบการณ์ที่ผ่านมาทำให้ครูจะฮาฟเซาะจะสรุปนิสัยของเจ้าตัวเล็กได้ว่า

“บางพวกนิสัยทะโมน แต่มีความรับผิดชอบ บางพวกซนมาก ทำผิดและยอมรับผิด บางพวกช่างคุย ประจบเก่ง แต่งงานไม่ทำ บางพวกชอบช่วยเหลือเพื่อน ทำงานให้เพื่อน แต่ของตัวเองไม่เสร็จ ทั้งหมดนี้มีสิ่งที่เหมือนกันคือเขาจะชอบช่วยเหลือกันและกัน มีน้ำใจเอื้อเฟื้อ ซึ่งเป็นสิ่งที่เราจะต้องปลูกฝังให้กับเขา”

แม้ว่าโรงเรียนยะหริ่งจะเป็นโรงเรียนที่เด็กไทยพุทธและมุสลิมเรียนร่วมกัน แต่เด็กมุสลิมจะมีสัดส่วนมากกว่า ซึ่งจำนวนที่ลดลงไม่ใช่เพราะสถานการณ์ แต่เนื่องจากครอบครัวไทยพุทธที่อาศัยอยู่ในชุมชนส่วนใหญ่เป็นครอบครัวข้าราชการและมีฐานะจึงนิยมส่งลูกเข้าไปเรียนในเมืองปัตตานี และคาดหวังว่าจะได้รับโอกาสที่ดีกว่าการเรียนในชุมชน

“เด็กเขาเรียนร่วมกันได้ แล้วก็เรียนรู้ได้เร็วด้วย เด็กไทยพุทธจะหัดพูดน้อย ส่วนเด็กมุสลิมเขาจะได้พูดไทย บางทีคนนึงพูดอีกภาษาหนึ่ง อีกคนตอบไปอีกภาษา แต่เขาก็รู้เรื่องกัน เออ...เล่นด้วยกันได้ ตอนหลังเด็กไทยพุทธน้อยลง บางห้องไม่มีเลย แต่เด็ก

จะได้เรียนรู้ความแตกต่างของเพื่อนที่ไม่เหมือนเรา เช่น เมื่อเราเจอกันจะให้สลามกัน ส่วนเพื่อนไทยพุทธจะยกมือกล่าวสวัสดิ์คะ”

โลกของเด็กที่เบิกบานช่วยทำให้เราสามารถลืมโลกภายนอกที่น่ากลัวไปได้ชั่วขณะ ก่อนจะถูกดึงกลับมารับรู้ความจริงว่า ไม่ใช่เด็กทุกคนจะปลอดภัยจากความรุนแรง หรือ ไม่ได้รับผลกระทบใดจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้น เพราะมีเด็กบางคนต้องเผชิญกับความสูญเสียในวัยไร้เดียงสาเกินไป เสียงของจะฮอฟเซาะเริ่มเศร้าลงพร้อมกับน้ำตารินเมื่อเล่าถึงเรื่องนี้

“เด็กเพิ่งสี่ขวบเอง ซ่อนท้ายจักรยานไปกับพ่อ เขาติดพ่อมาก แบบไปไหนไปกัน วันที่เกิดเหตุมีคนร้ายประกบยิง จ่อปืนเข้าท้ายทอยพ่อ ยิงตายต่อหน้าลูก เด็กหายไปถึงบออาทิตย์ พอมาเรียนเขาพยายามจะบอกกับเรา ‘พ่อไปแล้ว พ่อโหม่หม่ถูกยิง เลือดเต็มไปหมดเลย’ เขาพูดซ้ำ ๆ อยู่อย่างนี้ คอยเกาะขายเสื้อครู เดินตามไม่ยอมปล่อยเหมือนเขากลัวตลอดเวลา แม่พาลูกกลับบ้านไปอยู่ที่จังหวัดเลย ไม่กลับมาอีก แม่ของเด็กทำใจไม่ได้ มองเห็นถนนที่สามัญถูกยิงตายไม่ได้”

แต่ถึงแม้จะเป็นผู้ใหญ่ก็เชื่อว่าจะอดทนต่อความสูญเสียได้ ชาวคราวเพื่อนครูที่ต้องสังเวทชีวิตระหว่างทางไปโรงเรียนหลายครั้งส่งผลต่อความมั่นคงในจิตใจไม่น้อย มีเพียงประโยคสั้น ๆ ใช้คุ้มครองใจตัวเองในแต่ละวันว่า “คนถึงฆาต ทำอย่างไรถึงฆาต”

“เวลาขับรถบนถนนจะต้องคอยดูกระจกข้างว่า มีอะไรผิดปกติหรือเปล่า ถ้าเห็นไม่น่าไว้ใจจะรีบหนีให้ห่างที่สุด หรือหลบเข้าไปในที่ชุมชน อยู่ที่ตัวเราต้องระวัง จากที่ไปแบบเป็นเวลาก็เปลี่ยนไปแบบไม่เป็นเวลาบ้าง ต้องซิกแซกเส้นทาง ถ้าไปตามเวลาคนจ้องทำร้าย เพราะเขารู้กำหนดเวลาประจำของเรา”

แต่ละวันเด็ก ๆ จะได้ฟังนิทานจากครูจะฮอฟเซาะอย่างน้อยหนึ่งเรื่อง พอถึงวันศุกร์เด็ก ๆ จะได้เลือกนิทานกลับไปอ่านที่บ้านเสาร์-อาทิตย์ แม้ว่าจจะยังอ่านหนังสือไม่ออก แต่เพราะเด็ก ๆ จดจำเรื่องราวในนิทานแต่ละเล่มได้แล้ว จึงสามารถนำไปเล่าให้คนอื่นฟังเป็นตุเป็นตะราวกับอ่านหนังสือออก

“เด็กจะได้ฟังนิทานทุกวัน เขาจะฟังอย่างตั้งใจ แม้ว่าบางวันสลับให้ฟังจากเทปบ้าง แต่การได้ยินเสียงเล่าจากเราเขาจะมีสมาธิดีกว่า ถึงนิทานจะซ้ำกันบ้าง แต่เด็ก

ไม่เคยเบือนนิทาน ฟังแล้วก็ให้เขามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม เช่น เรื่องหัวผักกาดยักษ์ เวลาเล่าจะถามเขาไปด้วยว่า ถอนผักกาดไปที่หัวแล้ว สัตว์แต่ละตัวที่ถูกจับไปมีตัวไหนบ้าง ตัวที่ถูกจับก่อนคืออะไร กระจายเป็นตัวที่เท่าไร เป็นการสอดแทรกการเรียนรู้การนับเลขเข้าไปในเรื่องด้วย”

นิทานสำคัญต่อพัฒนาการของเด็ก จำเป็นที่ครูผู้สอนต้องคัดสรรนำมาเล่าให้ฟัง จะเพียงเล่าเพื่อความสนุกสนาน หรือเล่าเพื่อปลูกฝังคุณธรรม จะฮาฟเซาะบอกว่า เหตุการณ์ประจำวัน เรื่องราวในชีวิตสามารถนำมาเล่าให้เด็กฟังได้ ไม่ต้องพึ่งหนังสือ นิทานอย่างเดียว แม้แต่เหตุร้ายก็นำมาเล่าเป็นเรื่องให้ข้อคิดสอนเด็กได้ อย่างเรื่องของ ครูจะฮาฟเซาะถูกกระชากกระเป๋าจนรถมอเตอร์ไซค์ล้ม

“เด็กสนใจว่า เขาทำคุณครูทำไม เราก็เล่าว่า เขาร้ายเพราะเขาไม่มีเงิน ไม่ได้ทำงาน ต้องกระชากกระเป๋าเอาเงินครูไป ถ้าเด็กๆ โตขึ้นไม่อยากเป็นคนร้าย ต้องตั้งใจเรียน เป็นเด็กดี อย่าไปรังแกใคร ทำให้มันกลายเป็นนิทานสนุก ฝังความคิดดีให้แก่เขา ผลที่เกิดอาจไม่เห็นกันวันนี้ แต่วันหน้าเชื่อว่าจะได้เห็น”

อนาคตที่ไม่รู้ว่าจะนานเพียงใด กว่าจะได้ชื่นชมดอกผลการเพาะปมเด็กเล็กๆ เหล่านี้ แต่จะฮาฟเซาะก็เชื่อว่า เด็กทุกคนจะเป็น “คนดี” ของสังคม ถ้ากลุ่มก่อการร้ายสามารถปลูกฝังให้เยาวชนไปฆ่าคนได้ ครูจะฮาฟเซาะก็มั่นใจว่า เธอจะสามารถปลูกฝังให้คนรักกันได้ไม่ต่างกัน

“พวกก่อการร้ายใส่ความคิดร้ายให้ไปฆ่าคนได้ทุกวันนี้ เราก็ใช้วิธีเดียวกันนี้แหละ แต่เปลี่ยนมาใส่ความคิดดีๆ ให้คนรักกันทุกวัน นิทานช่วยเด็กได้เยอะ สอนเขาด้วยนิทานดีๆ”

*** วณ แก้วมณี ***
ชีวิตอยู่กับใจ

สัมภาษณ์/เรียบเรียง : จิตต์ปภัตสรร์ บัตรประโคน

“

“พวกนี้ (ใจ) บางทีมาขอเงิน ข้าวสาร หรือยางแผ่น... เวลาจะมาจะเขียนหนังสือตั้งไว้ที่ต้นยางเป็นภาษาไทย ถ้าไม่ให้ขู่ว่าจะตัดต้นยางทั้งหมด...ผมฉันเคยบุกไปถึงรังมันเลย เขามาขอข้าวสารสามกระสอบ ผมฉันว่าเยอะเกินไป

”

❖❖ ฉันทมีชีวิตอยู่กับโจร

วน แก้วมณี หญิงสูงวัยอายุเจ็ดสิบปี สะใภ้ชาวกรุงแห่งบ้านหัวคลอง อ. ปานาละ จ. ปัตตานี บอกเหตุผลที่ไม่กลัวโจร แม้ว่าเหตุการณ์ไม่สงบในปัจจุบันจะไม่ใช่การปล้นสะดมหรือเรียกค่าคุ้มครองเช่นที่เคยเจอมาหลายครั้งในอดีต แต่เป็นการใช้ความรุนแรงที่ได้รับ การสนับสนุนว่ามาจากหลายสาเหตุ อาทิ ความต้องการแบ่งแยกดินแดนและตั้งเป็นรัฐอิสระ ไม่ว่าจะเหตุการณ์จะรุนแรงสักเพียงใด สะใภ้ชาวกรุงคนนี้ก็ยังคงออกมาเลี้ยงวัวทั้ง 9 ตัว และฟังเสียงเพลงในรายการ “ผู้หญิงกับสันติภาพ” จากวิทยุธานีทร์ เหมือนเช่นทุกวัน

“ฉันรักเหมือนลูก ตัวดำคนเขาซื้อเอาแม่มาฆ่า ฉันซื้อลูกมาเลี้ยง ตอนนี้มีวัวรวมแล้ว 9 ตัว ฉันตั้งชื่อให้ทุกตัว มีแม่เพ็ญ วันจันทร์ วันอังคาร ตัวดำโน้นชื่อบุญนาค ตัวเล็กนี่ชื่อวันรักเพราะเกิดวันวาเลนไทน์ เขาจำชื่อตัวเองได้ รู้ฟังทุกตัว ฉันเลี้ยงอย่างเดียว ไม่ขาย ผัวกับลูกเขยจะเป็นคนขายให้คนซื้อเอาไปทำอาหาร สัตว์พวกนี้มันเลี้ยงมนุษย์”

จากสำเนียงปากษ์ใต้และผิวพรรณสีเข้มเช่นเดียวกับคนท้องถิ่นทำให้คนส่วนใหญ่เดาไม่ออกว่าจริงๆ แล้ววนเป็นชาวกรุงเทพฯ

“ฉันเป็นคนกรุงเทพฯ แท้ๆ มาอยู่ปัตตานีตอนอายุ 14 ปี ป้าขอมมาอยู่ด้วย เป็นลูกยกเขา เพราะป้าไม่ได้แต่งงาน ขอฉันมาช่วยทำมาหากิน ซักเสื้อผ้า ทำความสะอาดบ้าน อยู่ไปแกคิดแต่งงานให้ ตอนอายุ 19 ปีมีตำรวจพายเรือเอาจดหมายมาให้ ฉันไม่เอา ไม่อ่าน ป้าชอบเขา (สามี) อยากให้แต่งงาน แต่ฉันไม่ชอบ ไม่อยากเอาคนแก่ เขาอายุ 29 ปีแก่กว่ากันตั้งสิบปี แต่พอป้าพูดประจบว่าจะเอาตำรวจเระอะ ก็โกรธเลย ว่าเขาก็เอา (สามี) อยู่กันมาจนกระทั่งถึงวันนี้ ล้มลุกคลุกคลานทำมาหากินไป”

เมื่อเป็นคนกรุงพลัดถิ่นมาอยู่ปากษ์ใต้ อุปสรรคแรกที่ต้องข้ามผ่านไปได้คือการใช้ภาษาสื่อสารในชีวิตประจำวัน

“ฉันพูดปากษ์ใต้ไม่เป็นเลย ทางนี้เขาเรียกเหล็กขูด ฉันเรียกกระต่าย ถ้าเป็นอย่างนี้ไม่ได้กินข้าวหรรอก พ่อเลี้ยงของผัวฉันบอกว่า ‘พ่อตอยไปแล้ว’ ฉันฟังไม่เข้าใจ พอไปถามผัวว่า ตอยแปลว่าภูเขาลูกไหน เขาบอก ‘ไม่ใช่ตอยที่ไหน ใอันนี้แปลว่าตาย’ พ่อเขา

ตายแล้ว แต่พออยู่ๆ ไปก็จะมีอะไรขึ้นเอง”

นอกจากภาษาบักซ์ี้ได้แล้ว วนยังสามารถพูดภาษามลายูได้โดยมักเรียกตามความเข้าใจตัวเองว่า “ภาษาอิสลาม” หรือภาษาที่ “คนแขก” พูดกัน

“ฉันคุยอิสลามได้ มาตอนแรกพูดไม่ได้ พออยู่ๆ ไป มีเด็กมาเล่นด้วย เล่นกันจนเป็นเหา ป้าจับโกนหัว เวลาเล่นด้วยกันก็จะสอน ตาแง (มือ) กูญ (เล็บ) เขาสอนอิสลามให้ฉัน ฉันก็สอนไทยให้เขา แต่คนแขกจะอยู่แถวตำบลกอม (อำเภอเทพา จังหวัดสงขลา) พูดไทยได้ คุยรู้เรื่อง พอนานเข้าก็พูดเป็น”

ไม่เพียงแต่ภาษาที่ต้องพูดและฟังให้ได้ งานหลายอย่างที่ไม่เคยทำมาก่อนเลยก็ต้องทำให้ได้

“มาอยู่บ้านตาทำนา ทั้งที่ตัวเองไม่ชอบคนทำนา แต่ต้องมาทำนา อยู่ใหม่ๆ ทำไม่เป็น ครั้งแรกเลยมาตอนเขาเก็บข้าว ไข่มดงับที่เป็นเหล็กเก็บข้าว เราทำไม่เป็น ไม่รู้ว่าเขาใส่ไม้ตรงไหนเวลาตัดรวงข้าว ผีกัดตออยู่บ้านหลายวัน ปีต่อมาได้ดำนา ตอนนั้นท้องได้ห้าหกเดือน แต่สู้ไปทำกับเขา แข่งพลิก กลับบ้านเจ็บทั้งตัว เพราะไม่เคยทำนามาก่อน”

นอกจากนี้ลูกสะใภ้กรุงเทพฯ ยังต้องอดทนกับแม่สามีไกลปืนเที่ยงหวงลูกชาย แต่เธอก็สามารถผ่านมาได้

“งานแต่งงานฉัน แกก็ไม่ไป ลูกสะใภ้คนไหนทนได้ทนไป ทนไม่ได้ก็ต้องหอบเสื้อผ้าออกไป เวลาอยู่ต่อหน้าลูกชาย แกจะไม่ค่อยแสดงออกอะไร แต่ลับหลังจะพูดกระแทกแตกตั้น ฉันก็ทำเป็นฟังไม่รู้เรื่อง เร็วๆ นี้ไปนวดให้แกที่บ้าน ฉันเล่าถึงยายทองคนรู้จักว่าป่วยจะไม่รอด แกไปฟ้องลูกชายว่า ฉันจะบีบคอแก ลูกสะใภ้บางคนอยู่ไม่ทน แต่เราไม่เป็นไร ถือว่าเราไม่ได้อยู่กับคนแก่ เราแต่งงานเข้ามา ไม่ได้ขอมาอยู่ ต่างคนก็ต่างอยู่กันไป”

ระหว่างการใช้ชีวิตที่อำเภอปานาละ มีอยู่ครั้งหนึ่ง วนเคยเดินทางกลับไปเยี่ยมพ่อแม่ที่กรุงเทพฯ โดยขึ้นรถไฟที่สถานีรีโอเสาะ จริงๆ แล้วเธอซื้อตั๋วแบบไป-กลับ แต่ไม่ได้บอกให้สามีรู้ ทำให้เข้าใจผิดว่าเธอจะไม่กลับมาอยู่ที่นี้อีกแล้ว

“พ่อแม่ของฉันก็ไม่ชอบลูกเขย บอกว่าเป็น ‘แขก’ ฉันว่าไม่ใช่ ‘แขก’ เป็น

คนไทย อยู่ได้ไม่กี่วัน ฉันอยากกลับบ้าน แม้ว่าฉันรัก มันหลงผิด ฉันว่า ไม่รักฉัน รักลูก จะรักใคร ถ้ามีแล้วไม่รัก ไม่หลง จะมีไปทำไม ให้ตั้งค้พ่อแม่ไว้สามร้อย พอกลับถึงบ้าน ผัวฉันบอกว่า คิดว่าฉันไม่กลับมาแล้ว เขาบอกว่ารู้สึกเจ็บปวดจนเหมือน เลือดออกอยู่ในหัวใจ คิดว่าฉันจะเลิกกับเขาแล้ว”

วนทำนาเป็นอาชีพหลัก แต่ช่วงประมาณปี 2514 ได้ผันตัวเองมาตัดยางเพราะได้ เงินดี โดยทั้งวนและสามีรับจ้างเข้าแก่ตัดยางแถบอำเภอเบตง และเป็นหัวหน้าคุมกุลี หลายสิบคนด้วย ที่นั่นเป็นจุดเริ่มต้นของชีวิตที่เรียกว่า “อยู่กับโจร”

“พวกนี้บางทีมาขอเงิน ข้าวสาร หรือยางแผ่น เราก็ไปบอกเข้าแก่ เพราะถ้าไม่ให้ เขาจะปิดสวนยาง เวลาจะมาจะเขียนหนังสือตั้งไว้ที่ต้นยางเป็นภาษาไทย เช่น ขอเงินสอง พันบาท ถ้าไม่ให้ ว่าจะตัดต้นยางทั้งหมด เคยมีพวกเขียนแอบอ้างว่าเป็นโจร พอถูก โจรตัวจริงจับได้ก็ไปยิงในป่ายาง เราเห็นอยู่แต่ทำอะไรไม่ได้ ผัวฉันเคยบุกไปถึงรังมันเลย เขามาขอข้าวสารสามกระสอบ ผัวฉันว่าเยอะเกินไป เลยบุกไปเอง ทางนั้นว่าจะมีงาน ฉลองเลยขอมากกว่าปกติ”

จากพฤติกรรมการเรียกค่าคุ้มครอง ทั้งเงินและสิ่งของเป็นการเบียดเบียนชาวบ้าน ที่ทำมาหากินสุจริต ชาวบ้านจึงเรียกคนกลุ่มนี้ว่า “โจร” แต่ก็ไม่สามารถทำอะไรได้ ทั้ง ที่ “รู้ทั้งรู้” ว่าเป็นใคร จนกระทั่งวันหนึ่งเมื่อ “โจร” เหมิเกมขนาดบุกปล้นบ้าน ขน ยางแผ่น และเอาเงินทองทั้งหมดของเธอไปแต่เธอก็ยัง “ไว้ลาย” ไม่กลัวใคร ตะโกน ต้าโจรฉอดๆ ขณะที่พวกลูกน้องผู้ชายกลัวจนหัวหด ครั้งสุดท้ายที่ถูกโจรปล้นคือระหว่าง ทางขนยางไปขายที่เรือเสาะปี 2528 หลังจากนั้นเธอก็ตัดสินใจกลับไปอยู่บ้านที่หัวคลอง และไม่ออกไปตัดยางรับจ้างอีกเลย

วนมีลูกทั้งหมดห้าคน หลานสิบสองคน และเหลนอีกสองคน ด้วยความผู้อาวุโส ในหมู่บ้าน ทำให้เธอมักจะได้รับเชิญไปทำงานสาธารณณะมากมาย แต่เธอมักปฏิเสธด้วย เหตุผลว่า

“ฉันชอบไปเลี้ยงวัว ฟังวิทยุที่ชายทุ่งมากกว่า เพราะทำให้รู้ข่าวสารต่างๆ หลาย ด้าน”

นับตั้งแต่เกิดสถานการณ์ความไม่สงบปี 2547 พระวัดมะปริงที่เคยเดินบิณฑบาต

ในหมู่บ้านทุกเช้าได้รับการขอร้องจากชาวบ้านให้หยุดกิจนี้ไปก่อน โดยชาวบ้านตกลงกันว่า จะจัดเวรไปถวายข้าวพระทุกวัน ผลัดกันไปในแต่ละหมู่บ้าน ด้วยเหตุผลซึ่งวนบอกว่า

“ห้วงทหารกลัวเขามายิง พระไม่ห้วงเพราะมันยิงทหารที่เดินตามพระ ถ้าชาวบ้านไปเองจะไม่ทำ คนทำไม่ใช่คนแถวนี้ เป็นคนอื่นเข้ามาทำ ชาวบ้านไปเองจะปลอดภัยกว่า”

ตั้งแต่จำความได้หญิงสูงวัยผู้นี้ไม่เคยกลัวอะไรเลย ทั้งผีसाงนางไม้ และโจร แม้แต่ “ความตาย” ที่อาจมาเยือนได้อย่างรวดเร็วในสถานการณ์เลวร้ายเช่นนี้

“พ่อเคยสอนให้คิดถึงความตายวันละเจ็ดหน พระท่านสอนให้คิดทุกลมหายใจ จะไปกลัวตายทำไม เกิดก็เกิดเท่านี้ ตายก็เท่านี้ ไม่อยากอยู่นานหรอก ขอพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ว่าอยู่เท่าที่ไปวัดได้ ถ้าไปวัดไม่ได้ อยู่ไปก็ไม่มีประโยชน์ ไม่มีคุณค่า”

❁ มารีณี สแลแม ❁ มะลิกกลางไฟใต้

สัมภาษณ์/เรียบเรียง : จิตต์ปภัตสรร์ บัตรประโคน

“

มีคนไข้เข้ามาถอดเรา แต่เราแกะมือออก เราเองก็แย่ คนที่แย่มาเจอกันจะเป็นอย่างไร...พอเห็นเขาอีกครั้ง เขาไปร้องให้กับหมอ เราก็ถามตัวเองว่า ทำไมถึงมองข้ามความรู้สึกของคนไข้ หลังจากนั้นมา...เราให้กำลังใจเขา คิดว่าจะช่วยอะไรเขาได้

”

การทำงานที่เกี่ยวข้องกับความเป็นความตายให้บทเรียนเรื่องความไม่แน่นอนของชีวิตอยู่เสมอ แต่บางครั้งความเข้าใจที่เคยมั่นคงอาจสั่นคลอนลงได้หากความจริงที่เผชิญอยู่ตรงหน้าโหดร้ายเกินไป มะลิ—มารินี สแลมเม พยาบาลจิตเวชแห่งโรงพยาบาลกะพ้อ สารภาพว่า เธอรู้สึกขวัญเสียเมื่อต้องทำศพทหารพราน ซึ่งถูกแรงระเบิดฉีกร่างออกเป็นสองท่อน ทั้งที่ก่อนหน้านี้ไม่ถึงชั่วโมง เธอเพิ่งได้พูดคุยกับเขาในงานเลี้ยงที่หมู่บ้าน

แม้ว่าหน้าที่พยาบาลจะทำให้เธอได้พบเห็นความไม่แน่นอนของชีวิตอยู่ทุกเมื่อเชิ้อวัน แต่เหตุการณ์วันนี้ทำให้เธอไม่สามารถสงบจิตใจทำงานได้เหมือนเคย เธอต้องเดินออกมาหามุมสงบนอกห้องฉุกเฉินเป็นระยะๆ เพื่อระบายความอัดอั้นตันใจและรับฟังคำปลอบประโลมจากผู้คนรอบข้าง

“เขาเป็นคนราชีวาสมาประชุมในเมือง ขากลับแวะมากินเลี้ยงที่นั่น เราเคยทำงานประสานกันเรื่องยาเสพติด เขาพาเยาวชนกลุ่มเสี่ยงมาอบรมกับเรา พร้อมกับญาติผู้ชายอีกสองสามคนมารับศพ พ่อเห็นสภาพลูกแล้วเป็นลมอยู่หลายรอบ”

เมื่อความตายไม่เคยแจ้งการมาล่วงหน้า การอยู่กับวันนี้จึงสำคัญที่สุด ซึ่งเป็นความรู้สึกร่วมกับ “คนที่พิเศษ” ที่ได้คบหากันมาตลอดระยะเวลาห้าปี ทั้งที่ความสัมพันธ์สูงกอมพอจะแต่งงานกันได้แล้ว แต่ด้วยความแตกต่างทางศาสนาทำให้เธอและเขาเป็นเพียง “เพื่อน” ที่รู้จักกัน

“เราไม่เคยมองและถูกใจผู้ชายมุสลิมเลย เพราะตอนเด็กที่ต้องเรียนศาสนาเขาสอนให้ผู้หญิงต้องเชื่อฟังสามี เป็นข้างเท้าหลัง มันรู้สึกบีบคั้นจิตใจกันเกินไป เรามีงานมีการศึกษาทำไมจะต้องตามใจผู้ชาย เราเป็นตัวของตัวเองขนาดนี้ ถ้าต้องไปยอมตามนั้นจริงๆ บอกเลยว่ายังไม่พร้อม ถ้ารู้ตัวว่าจะเป็นเมีย และเป็นแม่ที่ดีอย่างในหลักการศาสนาไม่ได้ ก็ไม่คิดว่าจะมีครอบครัว”

แม้ว่าหลายคู่ที่มีความแตกต่างกันทางศาสนาสามารถแต่งงานกันได้ โดยมีเงื่อนไขว่าอีกฝ่ายเข้ารับอิสลาม แต่ประสบการณ์ที่ล้มเหลวของหลายคน ทำให้มารินียากที่จะเชื่อว่าการแต่งงานและสร้างครอบครัวจะเกิดขึ้นได้จริง โดยเฉพาะเมื่อตัวเธอเองได้ปิดฉากความสัมพันธ์นี้ ทั้งให้ศาสนาเป็นพรมแดนที่มีไข่มุกคนจะก้าวข้ามและเดินผ่าน

ด้วยกันได้

ทั้งที่ดอกโศกแย่งกันบานอยู่เต็มใจ แต่ดอกมะลิกลับยืนต้นแข็งขันแบ่งปันกำลังใจแก่ทุกคน หลังจากผ่านไปสองอาทิตย์ มารินีกลับมาทำงานตามปกติ เธอเล่าว่า “ก่อนนั้นเราแยกไม่ออก ยังเอาชนะความรู้สึกของตนเองไม่ได้ คิดอะไรไม่ออกอยากร้องไห้ อย่างเดียว มีคนไข้เข้ามาถอดเรา แต่เราแกะมือออก เราเองก็แย่ คนที่แย่มาเจอกันจะเป็นอย่างไร บอกเขาไปว่ามีประชุม เขาจึงปล่อยมือจากเรา พอเห็นเขาอีกครั้ง เขาไปร้องไห้กับหมอ เราก็กถามตัวเองว่า ทำไมถึงมองข้ามความรู้สึกของคนไข้ เขาน่าสงสารมาก หลังจากนั้นมา เราให้การดูแล ให้กำลังใจเขา คิดว่าจะช่วยอะไรเขาได้”

คนไข้ที่มารินีดูแลต่างออกไปจากคนไข้ทั่วไป ความเจ็บป่วยของเขาเป็นแผลลึกอยู่ในใจ มีทั้งคนไข้ที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ และคนไข้จิตเวช แต่คนไข้กลุ่มหลังยังเป็นกลุ่มที่ถูกทอดทิ้ง เพราะการดูแลทางจิตใจมุ่งเน้นการเยียวยาแก่ผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์มากกว่า

“เรามีคนไข้จิตเวชที่เข้ามารับการรักษา 67 คน ปัญหาที่เกิดขึ้นคือแต่งงานกันในกลุ่มเครือญาติที่มีพันธุกรรมเจ็บป่วยด้วยโรคทางจิตเวช และการใช้สารเสพติด คนไข้ในกลุ่มนี้จะเพิ่มมากขึ้นในอนาคต นอกจากแก้ไขเรื่องยาเสพติดแล้ว ทางโรงพยาบาลเห็นว่า จะต้องแก้ไขการวางแผนครอบครัวให้ดีกว่านี้ โดยเฉพาะความเชื่อตามหลักศาสนาที่ห้ามการคุมกำเนิด โดยทำให้เขาเข้าใจว่ามันจะส่งผลกระทบต่อสุขภาพอย่างไร”

การวางแผนครอบครัวจะเป็นหน้าที่ของอีกหน่วยงานหนึ่งในโรงพยาบาล ภายใต้ ‘โครงการโรงเรียนพ่อแม่’ เพื่อเตรียมความพร้อมแก่หญิงชายที่จะแต่งงาน รวมถึงเยาวชนหญิงชายในโรงเรียน มารินีหวังว่า ครอบครัวใหม่เหล่านี้จะเป็นครอบครัวคุณภาพมากขึ้น ช่วยลดการแต่งงานตั้งแต่อายุยังน้อย ซึ่งทั้งพ่อแม่ยังขาดวุฒิภาวะทางอารมณ์และสังคม รวมถึงปัญหาความเจ็บป่วยต่างๆ เช่น โรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์

แม้จะถูกล้อเล่นว่า คนไข้ของมารินี “ถ้าไม่บ้า ก็ติดยา” แต่คำพูดนี้ก็จริงที่สะท้อนถึงหน้าที่และความรับผิดชอบต่อคนไข้กลุ่มนี้ บางครั้งเธอต้องถูกเรียกตัวกลับด่วนระหว่างไปราชการต่างจังหวัด เพื่อมาเจรจากับคนไข้ที่กำลังอาละวาด เดินเพ่นพ่านไม่ฟังใครในโรงพยาบาล ซึ่งเป็นเหตุการณ์ระทึกขวัญครั้งหนึ่งที่เคยเกิดขึ้น แต่ไม่ใช่ทุกคน

ที่เป็นแบบนี้

“คนไข้มาโรงพยาบาลด้วยโรคทางกาย เราไม่เคยมองลึกๆ เข้าไปในใจ ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องใช้เวลาวินิจฉัย แต่สภาพของโรงพยาบาลไม่เอื้อเลยที่จะได้สัมผัสกับคนไข้อย่างใกล้ชิด จนมาได้ห้องพิเศษสำหรับคนไข้กลุ่มนี้ พื้นที่ช่วยให้เขาวางใจและไว้วางใจมากขึ้น เมื่อเขาพูด เราฟัง บางคนแค่คุย เขาไม่เอายาแล้ว ขอแค่มีใครสักคนฟังในสิ่งที่ไม่มีใครเลยจะฟังเขาแล้ว”

เรื่องง่ายเพียงแค่ฟังเขาให้มากกลับทำได้ยากนั้นเป็นผลมาจากความท้อแท้ของครอบครัวและญาติพี่น้อง

“คนกลุ่มนี้ไม่เอาญาติ มีปัญหาขัดแย้งกับญาติ พอเขามาหาเรา เขาได้พูดในสิ่งที่อยากพูด เพราะไม่มีใครฟังเขาที่บ้าน แต่ในมุมของญาติ พวกเขาท้อแท้เพราะรักษาอย่างไรก็ไม่หาย ต้องฟังพูดเรื่องเดิมซ้ำแล้วซ้ำเล่า พอดีขึ้นก็กลับมาเป็นอีก ไม่รู้จะฟังทำไม จะรักษาไปทำไม”

จากมุมนี้เองทำให้มารีนีคิดหาทางออกได้ว่า “คนไข้จะดีขึ้นต้องอยู่กับผู้ดูแลด้วย ผู้ดูแลจะต้องไม่รู้สึกล้าที่จะดูแล” จึงได้มีการริเริ่มจัดทำโครงการ “ประชุมปฏิบัติการผู้ดูแลคนพิการทางจิตมีสุข” ซึ่งได้เชิญผู้ดูแลและครอบครัวที่มีผู้ป่วยทางจิตเข้าร่วมกิจกรรม ส่วนใหญ่ผู้ดูแลจะเป็นแม่ และญาติผู้หญิง ทั้งพี่สาว น้องสาว ป้าๆ น้าๆ ของคนไข้ กิจกรรมหลักๆ เป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างกัน แม้จะเป็นการเล่าเรื่องของแต่ละคน กลับได้สร้างกำลังใจและแรงใจอย่างมหาศาล

“เราพยายามค้นคว้าเรื่องผู้ดูแล ต้องให้กำลังใจเขา ไม่ใช่เขาเท่านั้นที่ลำบาก จะทำอะไรให้เขาเข้าใจว่าเขากำลังดูแลคนบ้า ให้เขาได้เล่าว่าดูแลคนไข้กี่ปี อาการของคนไข้ เขาดูแลอย่างไร เวลาที่ท้อ หมดกำลังใจทำอย่างไร พอเขาไปได้ยินคนที่หนักกว่าเขา เขาจะเสียบ ก่อนนี้ก็มักคิดว่า ตนเองเจอหนักที่สุด บางคนดูแลสองคน บางคนไม่ได้ออกจากบ้านมาเลยสี่สิบปี เขาก็จะเสียบ เทียบกับลูกเขายังออกมาข้างนอกได้ เราก็จะคอยกระตุ้นว่าถ้าใส่ใจมากกว่านี้ แล้วคนไข้จะปกติ”

เมื่อนับหนึ่งต้องนับสองต่อไป ทางกลุ่มได้ตกลงกันว่าจะนัดเจอกันสองเดือนครั้ง และมีการลงไปเยี่ยมบ้าน ผลจากโครงการทำให้ญาติขอพาคนไข้เข้ารับการรักษาใหม่ มี

ทัศนคติดีขึ้น จากความรู้สึกว่าการมีคนบ้าอยู่ที่บ้านเป็นเรื่องน่าอายก็เปลี่ยนไป มีความรู้สึกบวกทำให้กล้าเปิดเผย และเข้ารับการรักษามากขึ้น

มารินี่เล่าถึงคนไข้ที่เคยเดินถือถุงเก็บอาหารในตลาด แต่งตัวสกปรกเมื่อวานสามารถมาโรงพยาบาล ฉีดยา และรับยาเองได้ ทำให้เชื่อมั่นว่าเขาจะกลับสู่วิตและสังคมปกติได้ เป็นการพิสูจน์ความเชื่อของมารินี่ที่ว่า

“เราจะเปลี่ยนคนที่เคยถูกมองว่าไม่มีค่าไม่มีประโยชน์ ทำให้เห็นว่าเขาเป็นคนดีกว่าที่เราเห็นว่าดี เพียงแค่เราให้โอกาสเขา อย่าตราหน้า ตั้งข้อรังเกียจต่อพวกเขา”